١٠
پرسیار و وەڵام
لەسەر هەڵەکانی عومرەکاران

لە فەتواکانی زانای پایەبەرز (محمد بن صالح العثيمين) رحمه الله

نووسینی
أحمد ملا فائق سعيد

مكتبة صلاح الدين
للنشر والتوزيع

وأتموا الحج والعمرة لله

مافی چاپکردنی پارێزراو نییە

١٠٠

پرسیار و وەڵام

لە سەر هەڵەکانی عومرەکاران

ناوی ناميلكە: ١٠٠ پرسيار و وەڵام لەسەر هەڵەكانی عومرەكاران
نووسينی: أحمد ملا فائق سعيد
ژمارەی لاپەڕە: ٩١ لاپەڕە
قەبارەی لاپەڕە: ١٢ X ١٧ سم
لە بەڕێوەبەرايەتی كتێبخانە گشتييەكان ژمارەی سپاردنی
(١١٠٨) ی ساڵی ٢٠١٨ ی زايينی پێدراوە

مافی چاپی پارێزراو نییە

چاپی یەکەم
١٤٣٩ هـ

كتێبخانەی صلاح الدين
هەولێر فلكەی شێخ محمود باڵەخانەی سيد بهاء الدين
٠٦٦٢٥٤٠٢٧٦

١٠٠
پرسیار و وەڵام
لەسەر هەڵەکانی عومرەکاران

لە فەتواکانی زانای پایەبەرز (محمد بن صالح العثيمين) رَحِمَهُ اللهُ

نووسینی

أحمد ملا فائق سعيد

مكتبة صلاح الدين
للنشر والتوزيع

بسم الله الرحمن الرحيم

بسم الله الرحمن الرحيم

پێشەکی

إِنَّ الْحَمْدَ للهِ، نَحْمَدُهُ، وَنَسْتَعِينُهُ، وَنَسْتَغْفِرُهُ، وَنَعُوذُ بِاللهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، مَنْ يَهْدِهِ اللهُ، فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يُضْلِلْ فَلَا هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱتَّقُواْ ٱللَّهَ حَقَّ تُقَاتِهِۦ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُم مُّسۡلِمُونَ﴾ [آل عمران: ١٠٢].

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱتَّقُواْ رَبَّكُمُ ٱلَّذِي خَلَقَكُم مِّن نَّفۡسٍ وَٰحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنۡهَا زَوۡجَهَا وَبَثَّ مِنۡهُمَا رِجَالٗا كَثِيرٗا وَنِسَآءٗۚ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ ٱلَّذِي تَسَآءَلُونَ بِهِۦ وَٱلۡأَرۡحَامَۚ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلَيۡكُمۡ رَقِيبٗا ١﴾ [النساء: ١].

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱتَّقُواْ ٱللَّهَ وَقُولُواْ قَوۡلٗا سَدِيدٗا ٧٠ يُصۡلِحۡ لَكُمۡ أَعۡمَٰلَكُمۡ وَيَغۡفِرۡ لَكُمۡ ذُنُوبَكُمۡۗ وَمَن يُطِعِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ فَقَدۡ فَازَ فَوۡزًا عَظِيمًا﴾ [الأحزاب: ٧٠-٧١].

«أَمَّا بَعْدُ، فَإِنَّ أَصْدَقَ الْحَدِيثِ كَلَامُ اللَّهِ، وَخَيْرَ الْهُدْيِ هَدْيُ مُحَمَّدٍ ﷺ، وَشَرُّ الْأُمُورِ مُحْدَثَاتُهَا، وَكُلَّ مُحْدَثَةٍ بِدْعَةٌ، وَكُلَّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ، وَكُلَّ ضَلَالَةٍ فِي النَّارِ»(١).

وَبَعْدُ:

لەپاش نووسینی (چۆنیەتی عومرەکردن) لە شێوەی نامیلکەیەکدا، هەست بەوە دەکرا کە پێویستییەکانی ئەو مەراسیم و ڕێگەیە هێشتا وەکوو پێویست پڕ نەبووەتەوە، لەبەر ڕوودانی کۆمەڵە کار و هەڵەیەك بە هۆکاری نەشارەزاییانەوە، یاخود کەمتەرخەمی و نەزانینیانەوە بەسەر جێبەجێکردنی فەرمانە شەرعییەکانی ئەو مەراسیمە عیبادەتییە.

بەڵام لە هەمووی زیاتر شوێنی سەرنج؛ ئەوەبوو کە لەکاتی ڕوودانی ئەو کارانە بەسەریانەوە سەرچاوەیەکی پڕ زانستی و متمانەی شەرعییان دەست نەدەکەوت وەڵامی تەواوی شەرعی لێوە وەرگرن، تا کارەکانیان ڕاست بکەنەوە و لە دوودڵی ڕزگاریان بێت، ئەمەش دەبووە هۆکاری ئەوەی ئەم عیبادەتەیان بە نیوە و ناتەواو و هەندێکجاریش بە هەڵوەشاوەیی ئەنجام بدەن، بەبێ ئەوەی پێی بزانن.

---

(١) أخرجه مسلم (٨٦٧)، والنسائي في "الكبرى" (١٧٩٩)، وانظر "خطبة الحاجة" للألباني.

بۆیە بە پێویستمان زانی کە سەد پرسیار و وەڵامی زانای ناودار (محمد بن صالح العثيمين) رَحِمَهُ ٱللَّهُ بکەین بە کوردی، تاوەکوو چاورۆشنییەك بێت بۆ موسوڵمانانی عومرەکاری خۆشەویست.

وە هۆکاری هەڵبژاردنی فەتواکانی الشَّيْخ (العثيمين) رَحِمَهُ ٱللَّهُ دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی کە فەتواکانی وەڵامی خەڵك و ڕووداوەکانی ئەم سەردەمەیە، لەگەڵ ناوداری و متمانەی تەواوی موسوڵمانان لەسەر زانست و بەرنامەی پڕ تێر و تەسەلی ئەهلی سوننەیی لەخۆگری ئەم زانا پایە بەرزە.

لەبەر هۆکاری درێژنەبوونەوە لەسەر خوێنەر و زیادنەبوونی قەبارەی نامیلکەکە؛ تەنها وەرگێڕدراوە کوردییەکەیمان نووسیوە، لەگەڵ ژمارەی فەتوا و بەرگ و لاپەڕە و ناوی سەرچاوەکە.

بەو هیوایەی شوێنی ڕەزامەندی پەروەردگار بێت، پاشان سوودمەندی موسوڵمانان و بێبەشنەبوون لە دووعا خێرەکانیان.

اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ وَبَارِكْ عَلَى نَبِيِّنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ وَسَلِّمْ

* * *

أحمد ملا فائق سعيد

٧ / مُحَرَّم / ١٤٣٩ هـ

٢٧ / ٩ / ٢٠١٧ م - الأربعاء

سلێمانی

لە کاتی پۆشینی ئیحرامدا
(الإحرام)

س ١ / ئایا دروستە ئەوەی کە لە ئیحرامدایە خۆی بشوات، یاخود سەر لەناو ئاودا نوقم بکات؟ (١).

ج / دروستە ئیحرام پۆش خۆی بشوات، گەر خۆشۆردنی واجبیشی لەسەر نەبێت، لەبەرئەوەی پێغەمبەر ﷺ: «كَانَ يَغْتَسِلُ وَهُوَ مُحْرِمٌ»(٢)، واتە: خۆی دەشۆرد کاتێك ئیحرامی لەبەردا بوو.

س ٢ / حوکمی کردنی حەرام و ڕێگرییەکانی ئیحرام بە لەبیرچوون و نەزانین چییە؟ (٣).

ج / ئەو کارانەی کە حەرام کراوە لەکاتی پۆشینی ئیحرامدا دەبنە چەند بەشێکەوە:

هەندێکی فیدیەی نییە، وەکوو ژن مارەکردن و داواکردنی، وە هەندێکی فیدیەی سەرتاشینی هەیە، بە هۆکاری زیان و ئازارێکەوە، وە

---

(١) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٦٠٧ (٢٢/ ١٢٩).

(٢) رواه البخاري (١٨٤٠)، ومسلم (١٢٠٥)، كِتَابُ الْحَجِّ، بَابُ جَوَازِ غَسْلِ الْمُحْرِمِ بَدَنَهُ وَرَأْسَهُ.

(٣) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٥٩٢ (٢٢/ ١١١).

هەندێكی فیدیەی حوشتر سەربڕینێكە، وە هەندێك فیدیە لە بریتییە، هەریەك لە بوونی ئەم فیدیانە خاوەنەكەی لەم سێ دۆخە بەدەر نییە:

یەكەم: ئەنجامی بدات بە زانین و ویستی خۆی بەبێ هیچ پاساوێك، ئەوا تاوانبارە و دەبێت جۆرێك لە جۆرەكانی یەكێك لەو فیدیانە بدات.

دووەم: ئەنجامی بدات بە زانین و ویستی خۆی، بەڵام فیدیەی لەسەرە، وەكوو سەرتاشین و هەر شتێكی تر لەبەر ئازار و ... .

سێیەم: ئەو حەرامانەی ئیحرام ئەنجام بدات بە لەبیرچوون و نەزانین، یا زۆرلێكراو، ئەوا خاوەنەكەی تاوان و فیدیەی لەسەر نییە.

س ٣ / كردنی ڕێگرییەكان (حەرامەكانی ئیحرام) پاش لەبەركردنی ئیحرام؟ ⁽¹⁾.

ج / گەر هەر قەدەغەكراو و ڕێگرییەكی ئیحرام بكرێت پاش لەبەركردنی پۆشاكی ئیحرام بەڵام هێشتا نییەتی نەهێناوە؛ ئەوا هیچی لەسەر نییە، ڕەچاوكردنی شەرعی لێرەدا نییەتە، نەك لەبەركردنی پۆشاكی ئیحرام (بە لەبەركردنی پۆشاكی ئیحرام ناچێتە ناو مەراسیمی

---

(١) "مجموع فتاوی ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٥٩٥ (٢٢/ ١١٧).

عومرە و حەجەوە تا نييەت نەهێنێت).

س٤ / جل و بەرگى ئافرەت لە ئيحرامدا؟ (١).

ج / دەتوانێت هەر جلێك كە بيەوێت لەبەرى بكات، بە مەرجێك جل و بەرگێكى ڕازاوە نەبێت، ئيتر گەر ڕەش بێت يان سەوز، يان هەر ڕەنگێكى تر، خواى پەروەردگار دەفەرموێت: ﴿وَلَا تَبَرَّجۡنَ تَبَرُّجَ ٱلۡجَٰهِلِيَّةِ ٱلۡأُولَىٰۖ﴾ [الأحزاب : ٣٣]، واتە: ئافرەتان نەچنە دەرەوە بە خۆڕازاندنەوە و لەخۆدانى بۆنى خۆش، وەكوو سەردەمى نەفامى پێش ئيسلام(٢).

س ٥ / پۆشاكى ئيحرامى سپى بۆ ئافرەتان(٣).

ج / جل و بەرگى سپى بە جل و بەرگى ڕازاندنەوە دادەنرێت، لەبەرئەوە نابێت ئيحراميان سپى بێت.

س٦ / ئايا واجبە ئافرەت دەم و چاوى داپۆشێ لە مەناسيكى حەج

---

(١) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٦٨٣ (٢٢/ ١٨٢).

(٢) "تفسير السعدي" ص٦٦٣.

(٣) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٦٨١ (٢٢/ ١٨١).

و عومرەدا؟ (١).

ج / ئەگەر پیاوانی لە چواردەور نەبوو ئەوا دەم و چاوی دەربخات باشترە و سوننەتە، بەڵام ئەگەر پیاوانی نامەحرەم لە چواردەوری بوون؛ ئەوا واجبە دەم و چاوی داپۆشێت، وەکوو (عائشة) رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا دەڵێت: «كَانَ الرُّكْبَانُ يَمُرُّونَ بِنَا وَنَحْنُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُحْرِمَاتٌ، فَإِذَا حَاذَوْا بِنَا سَدَلَتْ إِحْدَانَا جِلْبَابَهَا مِنْ رَأْسِهَا عَلَى وَجْهِهَا فَإِذَا جَاوَزُونَا كَشَفْنَاهُ»(٢). ئەگەر پیاوان بەلاماندا تێپەڕ بوونایە دەم و چاومان دادەپۆشی (واتە بەبێ بەکارهێنانی نیقاب)، گەر ئەو پارچە قوماشە بەر دەم و چاو بکەوێت یان نا.

بەڵام نیقاب کە دەم و لووت دادەپۆشێت و بەس چاو بەدەرەوەیە؛ ئەمە بۆ کاتی ئیحرام حەرامە بەکارهێنانی، لەبەرئەوەی پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێت: «لاَ تَتَنَقَّبِ الْمُحْرِمَةُ، وَلاَ تَلْبَسِ الْقُفَّازَيْنِ»(٣). نابێت ئافرەت لە کاتی ئیحرامدا نیقاب بکات، وە ئەمە مانای ئەوە نییە (أن

---

(١) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٦٨٦ - ٧٠٢ (٢٢/ ١٨٣).

(٢) رواه أبو داود (١٨٣٣)، وأحمد في "المسند" (٢٤٠٢١)، والبيهقي في "السنن الكبرى" (٩٠٥١)، وحسنه الألباني في الشواهد في كتاب "جلباب المرأة المسلمة" ص١٠٧.

(٣) رواه البخاري (١٨٣٨)، وأبو داود (١٨٢٥)، والترمذي (٨٣٣)، والنسائي (٣٦٣٩).

تنهي عن ستر الوجه) ڕێگری لە داپۆشینی دەم و چاوی کردبێت، لەبەرئەوەی (الانتقاب لباس الوجه) نیقاب کردن پۆشاکی دەم و چاوە.

س٧/ ئایا دروستە بەکارهێنانی (کمامة) دەم و لووت هەڵپێچ؟(١).

ج/ کەمامەی دەم و لووت هەڵپێچ دروستە بۆ کاتی پێویست لە کاتی ئیحرامدا.

س٨/ ئایا دروستە گۆڕینی بەرگی ئیحرام؟ (٢).

ج/ ئەوەی ئیحرامی لەبەرە دەتوانێت ئیحرامەکەی بگۆڕێت بە یەکێکی تر کە دروستە لەبەری بکات، لەمەدا جیاوازی نییە لەنێوان پیاو و ژندا، بەڵام ئەوەی خەڵك گومانی بۆ دەبات ئەگەر یەکێك بە ئیحرامێکەوە نیەتی هێنا؛ دەبێت بەو بەرگەوە بمێنێتەوە تا مەراسیمی عیبادەتەکەی تەواو دەبێت؛ ئەم جۆرە تێگەیشتنە هیچ بنەمایەکی لە سوننەتدا نییە، وە تەنانەت لە وتەی هاوەڵان و زانایانیشدا نییە.

---

(١) "مجموع فتاوی ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٦٠٩ (٢٢/ ١٣٠).

(٢) "مجموع فتاوی ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٦٢٥ (٢٢/ ١٤١).

س ٩ / لە میقاتی (السیل الكبیر)ەوە هاتم بۆ مەككە بۆ عومرە، بەڵام ئیحرامم نەپۆشی، پاشان لە مەككەوە گەڕامەوە میقات و ئیحرامم پۆشی و عومرەكەم كرد، ئایا فیدیەم لەسەرە؟ (١).

ج / فیدیەت لەسەر نییە، لەبەرئەوەی لەدوای میقاتەوە ئیحرامت نەپۆشیوە، بەڵكوو گەڕاویتەتەوە میقات، گەر لە مەككە ئیحرامت پۆشیبێت، یان پاش میقات، گەر دەرەوەی مەككەش بێت ئەوا دەبێت حەیوانێك سەربڕیت لە مەككە و بیبەخشیتەوە بەسەر هەژاراندا.

س ١٠ / وشەی (المخیط) دووراو؟ (٢).

ج / لە قەدەغەكراوەكانی ئیحرام كە تایبەتە بە پیاوانەوە لەبەركردنی: «لاَ تَلْبَسُوا القُمُصَ، وَلاَ العَمَائِمَ، وَلاَ السَّرَاوِيلاَتِ، وَلاَ البَرَانِسَ، وَلاَ الخِفَافَ»(٣).

كراس و جلی كڵاودار و شەرواڵ و كڵاو و جامانە و خووفە.

ئەم پێنجە زانایان بە وشەی (المخیط) دووراو نازناویان داوە.

---

(١) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٤٢٩ (٢١/ ٣٦٣).

(٢) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٥٩٣ (٢٢/ ١١٣).

(٣) رواه البخاري (٥٨٠٣)، ومسلم (١١٧٧).

هەندێك لە خەڵكی وا تێگەیشتوون كە هەرشتێك دووراوی پێوەبێت دەیگرێتەوە، لەگەڵ ئەوەشدا وانییە، مەبەستی زانایان ئەوەیە كە بەشێوەی لاشەی ئادەمیزاد ئیحرامەكە بدوورێت، واتە وەكوو جل و بەرگی لەبەركردن، لەبەرئەوە گەر ئیحرامێكی پینەكراو و لێكدراو بەیەكەوە لەبەربكات هیچ سەرپێچییەكی تێدا نییە.

وشەی (المخيط) دووراو:

ج/ وشەی (المخيط) دووراو لەسەر زمانی پێغەمبەر ﷺ و چوار خەلیفە و هاوەڵان ﵃ نەهاتووە، یەكەم كەسێك كە ئەم وشەیە بەكارهێنا (إبراهيم النخعي) ﵀ بوو، كە یەكێكە لە زانایانی (تابعين)، سەیركە ئەم وشەیە چەند ئاڵۆزی لەنێوان خەڵكدا دروست كردووە(١).

وشەی (المخيط) دووراو:

ج/ بەڵام پێغەمبەری خوا ﷺ بە گەلەكەی نەوتووە (لا تلبسوا المخيط) لەبەركراوی دووراو لەبەر مەكەن، بەڵكوو پرسیاری لێكراوە كەسی ئیحرام پۆش چی لەبەركات؟ فەرموویەتی: «لاَ تَلْبَسُوا

---

(١) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٦١٥ (٢٢/ ١٣٥).

الْقُمُصَ، وَلاَ الْعَمَائِمَ، وَلاَ السَّرَاوِيلاَتِ، وَلاَ الْبَرَانِسَ، وَلاَ الْخِفَافَ».

نابێت کراس و شەرواڵ و لەپێکراوەکان و عەمامە و جامانە و خووف لەبەرکات، باسی وشەی (المخیط) دووراوی نەکردووە بە هیچ شێوەیەك، پێویستە لە دەقەکان تێبگەین لەسەر مەبەستی خاوەنەکەی(١).

س ١١ / کەسێك (معوق أو مشلول) لاشەی شەلەلی هەیە و ناتەواوە و ناتوانێت ئیحرام لەبەربکات؟ (٢).

ج / بەڵێ دەتوانێت ئیحرام نەپۆشێت و عومرەکەی بکات و لە فیدیەیدا حەیوانێك سەربڕێت، یاخود خواردنی شەش هەژار بدات، یاخود سێ ڕۆژ بەڕۆژوو بێت.

بەم شێوەیە زانایان بڕیاریان لەسەر داوە (قیاس) لەسەر سەرتاشین ﴿وَلَا تَحْلِقُوا رُءُوسَكُمْ حَتَّىٰ يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحِلَّهُ ۚ فَمَن كَانَ مِنكُم مَّرِيضًا أَوْ بِهِ أَذًى مِّن رَّأْسِهِ فَفِدْيَةٌ مِّن صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسُكٍ﴾ [البَقَرَة : ١٩٦].

---

(١) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٦٢٣ (٢٢/ ١٤٠).

(٢) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٦٢١ (٢٢/ ١٣٨).

س ١٢ / ئایا دروستە پشتێنی (طبـي) لـە تەوافدا، کە هەندێك بەبێ ئەوە ناتوانن برۆن، لـەگەڵ ئەوەشدا دووراوی پێوەیە؟ (١).

ج / بەڵێ دروستە گەر دووراویشی پێوە بێت، دووراو مەبەست پێی دوورینەوە نییە، بەڵکوو بەرگی دووراوی لـەبەرکردبێت.

س ١٣ / گەر کەسێك بە جل و بەرگی خۆیەوە هاتە ناو مەککەوە بە نییەتی حەج کردن، پاشان لـەناو مەککەدا ئیحرام بپۆشێت لـەبەرئەوەی دەسەڵات پێی نەزانێت؟ (٢).

ج / حەجەکەی دروستە، بەڵام کارەکەی حەرامە لـە دوو ڕووەوە:

یەکەم: سنووری خوای بەزاندووە، بە لـەبەرنەکردنی ئیحرام لـە میقاتەوە.

دووەم: فەرمانشکاندنی دەسەڵاتداران، کە فەرمانمان پێدراوە بە گوێڕایەڵییان، لـە تاواندا نەبێت.

ئەوا پێویستە تەوبە و داوای لـێخۆشبوون لـە خوا بکات و حەیوانێك سەربڕێت لـە مەککەدا و بیبەخشێتەوە بەسەر هەژاراندا،

---

(١) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٦٢٣ (٢٢/ ١٤٠).

(٢) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٦٢٤ (٢٢/ ١٤٠).

لەبەر نەکردنی واجبێك لە واجبەکانی حەج و عومرە، کە پۆشینی ئیحرامە.

س ١٤ / دروستە کەسێك لە ئیحرامدایە خۆی بشوات و ئیحرامەکەی بگۆڕێت بە ئیحرامێکی تر؟ (١).

ج / بەڵێ دروستە خۆی بشوات بۆ پاك و خاوێنی، لەبەرئەوەی پێغەمبەری خوا ﷺ: «كَانَ يَغْتَسِلُ وَهُوَ مُحْرِمٌ»(٢). خۆی شۆردووە پاش ئەوەی ئیحرامی لەبەرکردووە، وە دروستە ئیحرامەکەی بگۆڕێت بە ئیحرامێکی تر.

س ١٥ / حوکمی نەعلێك چییە دووریني پێوەبێت؟ (٣).

ج / زانایان مەبەستیان بە دووراو (المخيط) دوورين پێوەبوون نییە، ئەوەی دوورینەوەی پێوەبێت دروستە، وەکوو نەعل و ... بەڵام خووف دروست نییە.

---

(١) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٦٣٠ (٢٢/ ١٤٤).

(٢) رواه البخاري (١٨٤٠)، ومسلم (١٢٠٥)، كِتَابُ الْحَجِّ، بَابُ جَوَازِ غَسْلِ الْمُحْرِمِ بَدَنَهُ وَرَأْسَهُ.

(٣) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٦٣٣ (٢٢/ ١٤٥).

س١٦/ گەر بە تەیارە هات ئیحرام چۆن ببەستێت؟ (١).

ج/ پێویستە لە ماڵەوە خۆی بشوات، پاشان ئیحرام بپۆشێت پێش ئەوەی بگاتە میقات، لەگەڵ گەیشتە ئاستی میقات (تلبیة) و نییەت بێنێت، دوانەکەوێت، لەبەرئەوەی تەیارە خێرایە، لە دەقەیەکدا ماوەیەکـی زۆر دەبڕێت ... گـەر بە دوو دەقـیقە یان سێ دەقیقە پێش ئاگادارکردنەوە بەسەر گەیشتنی میقات (نییەت و تلبیة) بێنێت باشە.

س١٧/ گەر ئیحرامی لەبیرچوو لە میقاتەوە تا تەیارەکە تێپەڕ بوو، پاشان بە سەیارە گەڕایەوە بۆ میقات و ئیحرامی بەست، ئایا دروستە؟(٢).

ج/ بەڵێ دروستە، یاساکە وایە کە دەبێت لەو شوێنەی بە میقاتدا تێدەپەڕێت ئیحرام ببەستێت، گەر نەیبەست و نییەتی حەج یان عومرەی هەبوو، گەر نەگەڕایەوە بۆ میقات و لەو شوێنەوە بەستی کە لە میقات دەرچووە؛ ئەوە دەبێت فیدیە بدات، وە گەر گەڕایەوە بۆ میقات و ئیحرامی لەوێوە بەست؛ ئەوا هیچی لەسەر نییە.

---

(١) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٣٤٤ (٢١/ ٢٩٠).

(٢) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٣٥٦ (٢١/ ٣٠١).

س ١٨ / ئیحرام بەستن و تەلبییە لە فڕۆکەخانەوە پێش دەرچوون؟⁽¹⁾.

ج / ئەوانەی کە بە فڕۆکە دێن و لە فڕۆکەکەدا پێیان ناڵێن بە کاتی گەیشتنی میقات، هیچیان لەسەر نییە، گەر ئیحرام و نییەت و تەلبییە لە فڕۆکەخانەکەدا بکەن پێش هەستانی تەیارەکە.

س ١٩ / ئایا نوێژی تایبەت هەیە بۆ ئیحرام بەستن؟ ⁽²⁾.

ج / بۆ پۆشینی ئیحرام نوێژی تایبەت نییە، گەر نزیکی کاتی نوێژی فەرز بوو ئەوا باش وایە پاش نوێژی فەرزەکە ئیحرام بپۆشێت، وە گەر خۆی شۆرد و کاتی نوێژی چێشتەنگاو بوو نوێژی کرد، یا سوننەتی دەستنوێژی کرد و پاشان ئیحرامی پۆشی، ئەوە باشە، بەڵام ئەوەی کە نوێژی تایبەت هەبێت بۆ پۆشینی ئیحرام لە پێغەمبەری خواوە ﷺ نەهاتووە.

---

(١) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٤٦٠ (٢١/ ٣٨٧).

(٢) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٤٧٩ (٢٢/ ١٦).

س ٢٠ / كەسێك پاش پۆشينی ئيحرام بيری چووە جلی ژێرەوەی لابەرێت؟ (١).

ج / هيچی لەسەر نييە، واتە يەكسەر لايببات، لەبەرئەوەی لەبيرچوون پاساوی شەرعييە، خوای گەورە ﷻ دەفەرموێت: ﴿رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَآ إِن نَّسِينَآ أَوْ أَخْطَأْنَا﴾ [البَقَرَة : ٢٨٦].

س ٢١ / حوكمی خۆشۆردن بە سابوونی بۆندار لەكاتی ئيحرام پۆشيندا؟ (٢).

ج / هيچی لەسەر نييە، لەبەرئەوەی بۆنەكەی بە بۆن دانانرێت و بەكارناهێنرێت وەكوو بۆن، بەڵكوو بۆ پاككەرەوەيە.

س ٢٢ / ئايا دروستە پياو لە كاتی ئيحرامدا دەسكێش لەدەست بكات؟ (٣).

ج / دروست نييە پياو دەسكێش لەدەست بكات، لەبەرئەوەی

---

(١) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٦٣٤ (٢٢/ ١٤٥).

(٢) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٦٥٧ (٢٢/ ١٦٠).

(٣) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٧١٠ (٢٢/ ٢٠٠).

پێغەمبەر ﷺ ڕێگری کردووە پیاو خووف لەپێ بکات کە داپۆشینی قاچە، وە دەسکێشیش داپۆشینی دەستە.

بۆیە ئافرەت تایبەت کراوە بە لەدەستنەکردنی دەسکێش لە سەردەمی پێغەمبەردا ﷺ، عادەت وابووە ئافرەت لەدەستی کردووە، پیاو لەدەستی نەکردووە.

بۆنی خۆش (عطر) بەکارهێنانی لە ئیحرامدا

س ٢٣ / لەپاش لەبەرکردنی ئیحرام بە لەبیرچوون، ئافرەتێك بۆنی خۆشی لەخۆی داوە و چاوی ڕشتووە ؟ (١).

ج/ هیچی لەسەر نییە، لەبەرئەوەی لەبیری چووە، بەڵام دەبێت کە پێی زانی یەکسەر بۆنە خۆشەکەی لێبکاتەوە بە شۆردن، بەڵام چاو ڕشتن یەکێك نییە لە حەرامکراوەکانی ئیحرام.

س ٢٤ / حوکمی بەکارهێنانی دەسڕی تەڕی بۆندار (معطر) و مەعجوونی دەم و دان و سابوونی بۆنخۆش لە ئیحرامدا؟ (٢).

ج/ دەسڕی تەڕی بۆندار کە بۆنەکەی بە دەستەوە دەلکێت

---

(١) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٦٤٢ (٢٢/ ١٥٢).

(٢) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٦٤٥، ٦٤٦ (٢٢/ ١٥٥).

دروست نییە، بەڵام ئەگەر دەسڕی وشكی بۆندار بوو، وەكوو بۆنی سێو و نەعنا بۆنی لێدەهات؛ ئەوە دروستە.

وە مەعجوونی دەم و دان و سابوونی بۆنخۆش دروستە، لەبەرئەوەی بۆن نییە، بەڵكوو بۆنێكی پاككەرەوەی پاكە، نەك (عەتر و بۆنەكان بێت).

س ٢٥ / حاجییەك دەست دەدات لە (حجر الأسود، ركن اليماني) و لەو كاتەدا بۆندار كراون؟ (١).

ج / گەر بۆنەكە بلكێت بە دەستەوە حەرامە و دروست نییە، دەبێت زوو بە زوو لێی بكاتەوە و بیشوات.

س ٢٦ / حوكمی ئاوێك گوڵاو و نەعناعی تێكرابێت و بخورێتەوە لە ئیحرامدا؟ (٢).

ج / ئاوی گوڵاو دروست نییە، بەڵام نەعناع دروستە، لەبەرئەوەی بۆنەكەی وەكوو بۆنی سێو و میوە وایە (بۆنی سرووشتییە).

---

(١) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٦٤٧ (٢٢/ ١٥٥).

(٢) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٦٤٨ (٢٢/ ١٥٥).

س ٢٧ / دروستە بۆنی خۆش بدرێت لە بەرگی ئیحرام پێش لەبەرکردن و چوونە ناو مەراسیمی حەج و عومرەوە؟ ⁽¹⁾.

ج / بۆنی خۆش نادرێت لە ئیحرام، لەبەرئەوەی پێغەمبەری خوا ﷺ دەفەرموێت: «لَا يَلْبَسُ الْمُحْرِمُ ثَوْبًا مَسَّهُ وَرْسٌ وَلَا زَعْفَرَانٌ»⁽²⁾.

ئیحرامپۆش نابێت بەرگێکی بۆندارکراو بە وەرس و زەعفەران لەبەربکات، بەڵام لاشەی خۆی پێش (تلبية) و نیەتی ئیحرام دروستە، بە مەرجێك ئیحرامەکە بۆندار نەکات و پێوەی نەلکێت.

س ٢٨ / کەسێك بە ئیحرامەوە بۆنی عەتر بکات بە نیەتی کڕین؟⁽³⁾.

ج / نەزانین و لەبیرچوون هیچی لەسەر نییە، وە هەندێك لە زانایان دەڵێن گەر بۆنی کرد بە نیەتی تاقیکردنەوەی جۆری بۆنەکە هیچی لەسەر نییە، لەبەرئەوەی مەبەستی لەخۆدان و چێژبردنی بۆنەکە نییە.

س ٢٩ / هەندێك لە سەرتاشەکان پێش سەرتاشین جۆرێك لە عەتر

---

(١) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٦٥١ (٢٢/ ١٥٧).

(٢) رواه البخاري (١٨٣٨) بَابُ مَا يُنْهَى مِنَ الطِّيبِ لِلْمُحْرِمِ وَالْمُحْرِمَةِ، ومسلم (١١٧٧) كِتَابُ الْحَجِ، بَابُ مَا يُبَاحُ لِلْمُحْرِمِ بِحَجٍّ أَوْ عُمْرَةٍ، وَمَا لَا يُبَاحُ وَبَيَانِ تَحْرِيمِ الطِّيبِ عَلَيْهِ.

(٣) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٦٥٣ (٢٢/ ١٥٨).

و سابوونی بۆنخۆش دەدەن لە سەر؟ [(١)].

ج / ئەگەر عەتر بوو نابێت، دەبێت ڕێگری لێبکەیت، بەڵام بەس بۆنێکی ناسك و سادە بوو وەکوو نەعناع ... ئەوە هیچی لەسەر نییە (وە هەروەها شامپۆش).

س ٣٠ / خواردنەوەی قاوەیەك بۆنی زەعفەرانی تێدابێت؟ [(٢)].

ج / گەر بۆنەکەی مایەوە دروست نییە، بەڵام گەر بە هۆکاری کوڵاندنەوە بۆنەکەی ڕۆیشتبوو ئەوە دروستە.

نینۆك کردن لە ئیحرامدا
(تقليم الأظافر)

س ٣١ / نینۆکم کردووە و نەمزانیوە کە حەرامە [(٣)].

ج / هیچت لەسەر نییە، لەبەرئەوەی کردووتە و واتزانیوە هیچت لەسەر نییە، ئەوەی هەر کارێکی قەدەغەکراوی ئیحرام بکات بە نەزانین و لەبیرچوون و بەبێ بژاردەی خۆی؛ هیچی لەسەر نییە،

---

(١) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٦٥٤، ٦٥٦ (٢٢/ ١٥٨).

(٢) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٦٥٨ (٢٢/ ١٥٨).

(٣) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٦٠٠ (٢٢/ ١٢٢).

جیاوازی نییە لەنێوان موو لێکردنەوە و نینۆك کردن و بۆنی خۆش لەخۆدان و لەبەرکردنی جل و بەرگ و بێجگە لەوانە، هەموویان لە یەك ئاستدان، لەبەرئەوەی خوای گەورەش ﷻ دەفەرموێت: ﴿رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَآ إِن نَّسِينَآ أَوْ أَخْطَأْنَا﴾ [البَقَرَة: ٢٨٦].

واتە: خوایە لێمان نەگریت ئەوەی بە لەبیرچوون و هەڵە دەیکەین.

ئەم دەقە بە شێوەیەکی گشتی ئاماژەی پێدەدات، وە خوای گەورە ﷻ دەفەرموێت: ﴿وَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ فِيمَآ أَخْطَأْتُم بِهِۦ وَلَٰكِن مَّا تَعَمَّدَتْ قُلُوبُكُمْ ۚ وَكَانَ ٱللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا ۝٥﴾ [الأحزَاب: ٥].

واتە: تاوانبار نابن ئەوەی کە بە هەڵە دەیکەن.

بەڵام ئەوانەی بە بێباکی و دەست ئەنقەست دەیکەن، خوای گەورەش لێبوردە و بەبەزەییە. (ئەمە گشتگیرە بۆ هەموو ڕێگری و حەرامەکانی نوێژ و ڕۆژوو ... ئەوەی بیکات بە نەزانین و لەبیرچوون؛ تاوان و کەفارەتی لەسەر نییە).

س ٣٢/ حوکمی نینۆك کردن چییە لەکاتی ئیحرامدا؟ (١).

ج/ نینۆك کردن نابێت، لەبەرئەوەی بەشێکە لە جوانی و

---

(١) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٦٠١ (٢٢/ ١٢٣).

ڕازاندنەوە، لە حەجیشدا دەبێت کەسەکە ئەوەی پێوە دیار نەبێت و (أشعث وأغبر) بێت، واتە تۆزاوی و چڵکنی.

زۆری زانایان بە یەکێك لە حەرامکراوەکانی ئیحرام ناویان بردووە و حەرامە و دەڵێن ئەوەی سێ نینۆك زیاتر بکات دەبێت فیدیە بدات.

بەهەرحاڵ نابێت خۆت تووشی ئەم کارانە بکەیت کە لەناو زانایاندا شوێنی ڕاوبۆچوونی جیاوازە.

سەر دا پۆشین و قاچ دا پۆشین لە ئیحرامدا

س ٣٣ / ئایا دروستە سەرت داپۆشیت کاتێك کە لە ئیحرامدایت؟(١).

ج / گەر ئافرەت بێت ئەوە دروستە، بەڵام بۆ پیاوان دروست نییە، نە لەکاتی خەودا، وە نە لەکاتی بەخەبەربووندا، وە گەر خەوتبوو پاشان خەبەری بووەوە بینی سەری داپۆشیوە؛ دەبێت لایبدات، وە هیچی لەسەر نییە، لەبەرئەوەی خەوتوو هیچ حوکمێکی لەسەر نییە، پێغەمبەر ﷺ دەفەرمویت: «رُفِعَ الْقَلَمُ عَنْ ثَلَاثٍ: عَنِ النَّائِمِ حَتَّى

---

(١) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٦٠٤ (٢٢/ ١٢٨).

يَسْتَيْقِظَ، ...»⁽¹⁾.

س٣٤/ ئایا دروستە ئەوەی کە ئیحرامی لەبەردایە سەری داپۆشێت لەبەر سەرما؟ ⁽²⁾.

ج/ نابێت سەر داپۆشرێت، بەڵام گەر ترسی زیانی هەبوو بۆ سەری وەکوو ئازار و برین ...، ئەوا لەکاتی سەرداپۆشیندا دەبێت سێ ڕۆژ بەڕۆژوو بێت، یاخود خواردنی شەش هەژار بدات، یاخود حەیوانێك سەر ببڕێت، خوای پەروەردگار دەفەرموێت: ﴿أَوْ بِهِۦٓ أَذًى مِّن رَّأْسِهِۦ فَفِدْيَةٌ مِّن صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسُكٍ﴾ [البَقَرَة: ١٩٦].

س٣٥/ حوکمی قاچ داپۆشین لەکاتی خەودا؟ ⁽³⁾.

ج/ هیچ ڕێگرییەکی لەسەر نییە بۆ پیاوان، بێجگە لە سەر داپۆشین نەبێت.

---

(١) رواه أبو داود (٤٣٩٨)، والترمذي (١٤٢٣)، والنسائي في "الكبرى" (٥٥٩٦)، وابن ماجه (٢٠٤١)، وابن خزيمة في "صحيحه" (١٠٠٣)، وابن حبان في "صحيحه" (١٤٢)، وأحمد في "المسند" (٢٤٦٩٤)، والدارمي في "سننه" (٢٣٤٢)، وصححه الألباني في "المشكاة" (٣٢٨٧).

(٢) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٦٠٥ (٢٢/١٢٨).

(٣) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٦٠٦ (٢٢/١٢٩).

س ٣٦ / ئایا بەتانییەك یان كارتۆنێك یان وەرەقەیەك بخاتە سەر سەری؛ وەكوو سەر داپۆشین وایە؟ (١).

ج / بەڵێ دەیگرێتەوە، بەڵام گەر ویستی سێبەر بۆ سەری بكات؛ با بەرزی بكاتەوە لەسەر سەری و پێوەی نەلكێت (وەكوو چەتر).

س ٣٧ / حوكمی دەرخستنی دەست و قاچ لە نوێژدا بۆ ئافرەتان؟(٢).

ج / هەندێك لە زانایان بە عەورەتی دادەنێن و دەڵێن دەبێت داپۆشرێت.

وە هەندێك دەڵێن عەورەت نییە، دەركەوتنیان نوێژ بەتاڵ ناكاتەوە.

باشتر وایە خۆی بپارێزێت، دەرنەكەوێت لە نوێژدا.

لە پێكردنی گۆرەوی

س ٣٨ / ئایا دروستە ئافرەت یان پیاو گۆرەوی لە پێ بكات؟ (٣).

---

(١) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٥٩٠ (٢٢/ ١١٠).

(٢) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٢٠٧ (١٢/ ٢٩٦).

(٣) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٧٠٦، ٧١٠ (٢٢/ ١٩٧، ٢٠٠).

ج/ بۆ ئافرەت ڕێگەپێدراوە گۆرەوی لـە پێ بكات، بەڵام بۆ پیاوان حەرامە خووف و گۆرەوی ... وە هەروەها دەسكێشیش لـە دەست بكات.

مستیلە و ئاڵتوون لەبەركردن لە ئیحرامدا

س ٣٩ / حوكمی لـەبەركردنی ئاڵتوون و مستیلـە لـە ئیحرامدا و ئەگەری دەركەوتنی؟ ⁽¹⁾.

ج/ دروستە ئافرەتان كاتی ئیحرام چەندە ئاڵتوون و مستیلـە و بازنە بەكاربێنن بەبێ زیادەڕەوی، بە مەرجی داپۆشینی لـەكاتی ئامادەبوونی پیاوانی نامەحرەمدا.

تەوافی كەعبە و (حجر الأسود والركن اليماني)

س ٤٠ / هەندێك لـە خەڵكی بە هۆكاری بازنە دروستكردن بە چواردەوری ئـافرەتـاندا لـەكـاتی تەوافدا، پشت و ڕوویـان دەكەوێتە ڕووی كەعبەوە؟ ⁽²⁾.

---

(١) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٧١٣ (٢٢/ ٢٠١).

(٢) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٧٩٧، ٧٩٨ (٢٢/ ٢٨٧).

ج / تەواف دەبێت لای چەپت لە کەعبە بێت، بە پێچەوانەوە تەوافەکە دروست نییە، مەرجی تەواف ئەوەیە کە کەعبە بکەوێتە لای چەپتەوە.

س ٤١ / گەر کەسێك چەند تەوافێکی کرد و هیلاك بوو لەبەر قەرەباڵغی، ڕۆیشت سەعاتێك یان دوو سەعات ئیسراحەتی کرد و پاشان هاتەوە تەوافەکانی تری کرد، ئایا سەرلەنوێ بیکاتەوە یان تەواوی بکات؟ (١).

ج / ئەگەر نێوانیان دووردوودرێژ و زۆر بوو، وەکوو سەعاتێك تا دوو سەعات؛ ئەوە واجبە سەرلەنوێ لە تەوافی یەکەمەوە دەستپێبکاتەوە، وە گەر کەم بوو وەکوو نوێژی جەماعەت یان نوێژی جەنازە؛ ئەوا لەو شوێنەوە دەستپێدەکاتەوە کە وەستاوە تیایدا، لەبەرئەوەی مەرجی تەواف و سەعی سەفا و مەروە بەدواداکردنی تەوافەکانە بەبێ پچڕان، کە پێی دەوترێت (الموالاة).

---

(١) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٨٠٣، ٨٠٤ (٢٢/ ٢٩٢).

س ٤٢ / ئایا بەلای (حجر الأسود)دا تێپەڕم و (الله أكبر) نەکەم، تەوافەکە بکەمەوە؟ (١).

ج / (الله أكبر) کردن لە ئاستی (حجر الأسود) لەکاتی تەوافدا سوننەتە و واجب نییە، گەر بە ئەنقەستیش نەیکەیت تەوافەکەت تەواوە و دروستە.

س ٤٣ / شان ڕووتکردن لە تەوافدا بۆ سێیەم تەوافی سەرەتایە یاخود هەمووی؟ (٢).

ج / شان ڕووتکردن بۆ هەر حەوت تەوافەکەیە، وە بۆ سێیەمی سەرەتا هەروەڵەیە، دەبێت هەر حەوت تەوافەکە شانت ڕووت بێت، شان ڕووتکردن لەپێش تەواف و دوای تەوافدا نییە.

شان ڕووتکردن (الاضبطاع) لە یەکەم تەوافی هاتنە ناو مەککەوە دەکرێت، گەر تەوافی عومرە بوو یان تەوافی (قدوم) حەجی (قران، افراد) بوو، بەڵام لە تەوافەکانی تردا ناکرێت.

---

(١) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٨١٥ (٢٢/ ٣٠١).

(٢) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٨١٧، ٨٢٢، ٨٢٧ (٢٢/ ٣٠٣، ٣٠٩، ٣١١).

س ٤٤ / حوكمی تەوافی ڕۆژانە چییە؟ (١).

ج / گومان نییە كە تەوافی ڕۆژانە عیبادەتە، خوای پەروەردگار دەفەرموێت: ﴿وَطَهِّرۡ بَيۡتِيَ لِلطَّآئِفِينَ وَٱلۡقَآئِمِينَ وَٱلرُّكَّعِ ٱلسُّجُودِ ﴿٢٦﴾﴾ [الحج: ٢٦].

وە زۆركردنی سوننەتە، بەڵام ئایا تەواف باشە یان نوێژكردن؟ هەندێك لە زانایان دەڵێن تەواف باشترە، بەتایبەت بۆ كەسانی دەرەوەی مەككە، وە هەندێك دەڵێن نوێژ باشترە، بەڵام ڕای دروست ئەوەیە كامەیان زۆرتر سوودمەندی و ملكەچی و ئاگالێبوونی دڵی تێدایە ئەوەیان لەپێشترە.

س ٤٥ / ئایا سوننەتە بە یەك دەست یان بە هەردوو دەست سەلام لە (حجر الأسود) بكەیت، وە تێپەڕبوون بە بەردەم نوێژدا؟ (٢).

ج / سوننەتە بە یەك دەست سەلام بكەیت، وە دەستیشی لەگەڵدا ماچ ناكرێت و ماچیشی بۆ هەڵنادرێت.

---

(١) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٨٣٠ (٢٢/ ٣١٣).

(٢) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٨٢١ (٢٢/ ٣٠٨).

وە نابێت تێپەڕ بیت بە بەردەم نوێژخوێندا لە حەرەم، ئەو فەرموودانەی کە لەم بارەیەوە هاتووە گشتین و تایبەتی تێدا نەکراوە، پێغەمبەر ﷺ دەفەرمویت: «لَوْ يَعْلَمُ المَارُّ بَيْنَ يَدَيِ المُصَلِّي مَاذَا عَلَيْهِ، لَكَانَ أَنْ يَقِفَ أَرْبَعِينَ خَيْرًا لَهُ مِنْ أَنْ يَمُرَّ بَيْنَ يَدَيْهِ»(١).

واتە: ئەوەی بزانێت چەند تاوانبار دەبێت کە تێپەڕ دەبێت بە بەردەم نوێژخوێنێکدا؛ ئەوا چل ساڵ بووەستێت باشترە تاوەکوو تێپەڕ بێت.

س٤٦/ ئایا لە کۆتایی تەوافی حەوتەمدا دەبێت سەلام و (الله أكبر) بکرێت لە ئاستی (حجر الأسود)دا؟(٢).

ج/ لە کۆتایی تەوافی حەوتەمدا سوننەت نییە سەلام و (الله أكبر)، یان دەستلێدانی (حجر الأسود)، لەبەرئەوەی تەواف کۆتایی پێدێت، دەستلێدان، یان سەلام و (الله أكبر) کردن لە (حجر الأسود) بۆ سەرەتای کردنی تەوافە، نەك کۆتاییەکەی.

---

(١) رواه البخاري (٥١٠) بَابُ إِثْمِ المَارِّ بَيْنَ يَدَيِ المُصَلِّي، ومسلم (٥٠٧) بَابُ مَنْعِ المَارِّ بَيْنَ يَدَيِ المُصَلِّي.

(٢) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٨٤٧ (٢٢/ ٣٣١).

س ٤٧ / ئه‌گه‌ر نه‌تتوانی ده‌ست بێنيت به (الركن اليماني)دا ئايا سه‌لام و (الله أكبر)ی بۆ ده‌كرێت؟ (١).

ج / وتنی (الله أكبر) و سه‌لامكردن به ده‌ست بۆ (الركن اليماني) هيچ بنه‌مايه‌كی نييه، ده‌ستپياهێنانی سوننه‌ته.

س ٤٨ / ئه‌گه‌ر يه‌كێك له‌بيری چوو چه‌نده‌ ته‌وافی كرد، يا سه‌عی كردووه، چی بكات؟ (٢).

ج / ئه‌گه‌ر نه‌يزانی شه‌ش يا حه‌وت ته‌وافی كردووه، ئه‌وا گه‌ر گومانی له‌سه‌ر يه‌كێكيان به‌هێز بوو؛ ئه‌وه‌ كاری پێده‌كرێت، وه‌ گه‌ر گومانی له‌سه‌ر هيچ ژماره‌يه‌كيان يه‌كلا نه‌بووه‌وه‌ ئه‌وا له‌سه‌ر ژماره‌ كه‌مه‌كه‌ كار ده‌كه‌يت، وه‌ك گومانی وابێت پێنجه‌مه‌ يان شه‌شه‌م ته‌وافيه‌تی يا سه‌عييه‌تی، به‌بێ ئه‌وه‌ی بۆی يه‌كلا بێته‌وه، ئه‌وا پێنجه‌مه‌كه‌ هه‌ژمار ده‌كات و دوو ته‌وافی تر دوای ئه‌وه‌ ده‌كات، وه‌ هه‌روه‌ها سه‌عيكردنی نێوان سه‌فا و مه‌روه‌ش به‌هه‌مان شێوه.

وه‌ گه‌ر ته‌وافێكی له‌بير چووه‌ له‌ حه‌وت ته‌وافه‌كه‌ يا سه‌عيكردنه‌كه‌

---

(١) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٨٥٠ (٢٢/ ٣٣٢).

(٢) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٨٦١، ٨٦٥ (٢٢/ ٣٤٦،٣٤٨).

و نێوانیان زۆر نەکەوت؛ ئەوا تەوافەکەی بۆ زیاد دەکاتەوە، وە گەر نێوانیان زۆر کەوت؛ ئەوا سەرلەنوێ تەوافەکە دەکاتەوە، لەبەرئەوەی بەدواداکردنی تەوافەکان (موالاة) مەرجێکی بەهێزە بۆ عیبادەتەکان، گەرچی هەندێك بە مەرجی دانانێن.

س ٤٩ / لەکاتی نوێژی تەراویح دا تەوافکردن باشە یان نوێژکردن؟(١).

ج / باشتر نوێژی تەراویحە بە جەماعەت لەگەڵ موسوڵماناندا، تاوەکوو عیبادەتێکی تایبەتی، دەتوانێت دوای نوێژی تەراویح تەواف بکات.

س ٥٠ / دوو ڕکاتەکەی دوای تەواف دەبێت هەر لەپشت (مقام ابراهیم)ەوە بێت؟ (٢).

ج / لەپشت (مقام)ەوە باشترە، وە گەر لە هەرشوێنێکی دوورتر بێت و مەجاڵی ئاسانتر بێت باشترە، گرنگ ئەوەیە (مقام) بخاتە نێوان خۆی و کەعبەوە گەر گونجا، وە گەر نا لە هەرشوێنێکی تر بێت لە

---

(١) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٩١٧ (٢٢/ ٣٩٥).

(٢) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٩٢١،٩٢٨ (٢٢/ ٤٠٦).

حەرەم دروستە، لەبەرئەوەى پاراستنى خودى عيبادەتەكە لەپێشترە تاوەكوو شوێنى عيبادەتەكە.

س ٥١ / هەڵەكانى دوو ڕكاتەكەى دواى تەواف؟ (١).

ج /

يەكەم لە هەڵەكان: خەڵكانێك وا گومان دەبەن كە دەبێت لەدواى (مقام ابراهيم)ەوە بێت، نزيك لێى، كە دەبنە هۆكارى قەرەباڵغى و ئازار بۆ تەوافكاران، ئەوانە مافيان لەويادا نييە، بەڵكوو مافى تەوافكارانە، دەبێتە هۆكارى شەڕ و فيتنە و ئازارى موسوڵمانان، وە دەبێتە هۆكارى ئەوەى تەوافكاران پشت و ڕوو بكەنە كەعبە، كە بۆخۆى تێكدانى مەرجێكى تەوافە، كە دەبێت لاى چەپيان لە كەعبە بێت، ئەوەى ئەوە بكات مافى ڕێزى نييە، لەبەرئەوەى ستەمكار و سنوور بەزێنە.

هەڵەى دووەم: هەندێك لە خەڵكى نوێژەكە درێژ دەكەنەوە لە قورئانخوێندن و ڕكوع و سوجدە، ئەمانە پێچەوانەى سوننەتى پێغەمبەر ﷺ، لەبەرئەوەى پێغەمبەر ﷺ سوورەتى ﴿قُلۡ يَٰٓأَيُّهَا ٱلۡكَٰفِرُونَ﴾

---

(١) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٩٢٥، ٩٣٠ (٢٢/ ٤١٢).

و ﴿قُلۡ هُوَ ٱللَّهُ أَحَدٌ﴾ ی تیّدا خویّندووه.

هەڵەی سێیەم: خەڵکی دوای ئەم دوو ڕکاتە دەست دەکەن بە دووعاکردنێکی دوور و درێژ، دووعاش دوای ئەم دوو ڕکاتە دروست نییە، لەبەرئەوەی پێغەمبەر ﷺ نەیکردووە و بە موسوڵمانانی ڕانەگەیاندووە ... پێچەوانەی سوننەتە.

هەڵەی چوارەم: یەکێکی تر لە بیدعەکان ئەوەیە کە خەڵکانێك دەوەستن لەلای (مقام ابراهیم) و دەست دەکەن بە دووعاکردنێکی دوور و درێژ.

س ٥٢ / ئایا نوێژی فەرز لە بریتی دوو ڕکاتی دوای تەواف دەکەوێت؟ (١).

ج/ ڕای جیاوازی لەسەرە لای زانایان، بەڵام باش وایە دوو ڕکاتی سەربەخۆی بۆ بکات.

---

(١) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٩٢٤ (٢٢/ ٤٠٩).

دەستنوێژ بۆ تەواف

س ٥٣ / ئەگەر دەستنوێژ بشکێت لەکاتی تەوافدا حوکمی چییە⁽¹⁾.

ج / شیخ الإسلام (ابن تیمیة) رَحِمَهُ ٱللَّهُ دەڵێت: ئەگەر دەستنوێژ بشکێت؛ بەردەوام دەبێت لە تەوافکردندا و پێویست نییە، لەبەرئەوەی یەکێك لە مەرجەکانی تەواف دەستنوێژ نییە.

ئەم قسەیەی (ابن تیمیة) رَحِمَهُ ٱللَّهُ ڕاست و دروستە، لەبەرئەوەی بەڵگە نییە لەسەر بەمەرجبوونی دەستنوێژ بۆ تەوافکردن.

ئەم ڕایەی (ابن تیمیة) رَحِمَهُ ٱللَّهُ دروستە و فەتوای پێ دەدەین، بەڵام گومان نییە تەوافکردن بە دەستنوێژەوە چاکترە و لەپێشترە، وە بە دەستنوێژەوە هۆکاری ڕای جیاوازی هیچ لەسەر دروست نەبووە و دەرچوونە لە ڕا جیاوازەکانی نێوان زانایان.

ڕاکەی (ابن تیمیة) رَحِمَهُ ٱللَّهُ ئەوەی پیاچوونەوەی بەڵگەکانی بکات، بۆی ڕووندەبێتەوە لە بەهێزی بەڵگەکانی و پەسەندی ڕاکەی.

بەڵام کە تەواف تەواو بوو دەبێت دەستنوێژ بگرێتەوە بۆ دوو

---

(١) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٨٧٦، ٨٨١، ٨٨٢، ٨٨٥، ٨٨٦ (٢٢/ ٣٦١، ٣٦٥).

ڕکاتەکەی دوای تەواف، لەبەرئەوەی دەستنوێژ مەرجە بۆ نوێژ بە کۆدەنگی زانایان.

س ٥٤ / ئایا خوێن دەستنوێژ دەشکێنێت؟ (١).

ج / خوێن بەربوونی برین ئێمە دەڵێین دەستنوێژ ناشکێنێت هەرچەندە زۆر بێت، لەبەر نەبوونی بەڵگەی ڕاست و دروست بۆ شکاندنی، خوێنێك لە پێش و پاش نەیەتە دەرەوە دەستنوێژ ناشکێنێت.

بینینی کەعبە لەکاتی تەوافدا

س ٥٥ / ئایا مەرجە بینینی کەعبە لەکاتی تەوافدا؟ (٢).

ج / مەرج نییە.

چوونە ناو مزگەوتی حەرەمی مەککەوە

س ٥٦ / هەڵە هەیە لە چوونە ناو حەرەمی مەککەوە لەلایەن حاجییانەوە؟ (٣).

---

(١) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٨٩١ (٢٢/ ٣٧٠).

(٢) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٩٦٢ (٢٢/ ٤٣٤).

(٣) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٧٩٣ (٢٢/ ٢٨٤).

ج/ بەڵێ.

یەکەم: حاجی و عومرەکاران وا گومان دەبەن کە دەبێت لە دەرگای تایبەتییەوە بچنە حەرەمەوە، هەندێك وا گومان دەبەن کە دەبێت عومرەکار لە دەرگای (عومرە)وە بچێتە ژوورەوە، وە هەندێك دەڵێن دەبێت لە دەرگای (باب السلام)ەوە بچیتە ژوور، لە دەرگاکانی ترەوە تاوانبار دەبێت، یاخود باش نییە (مەکروهە).

دووەم: داهێنانی دووعای تایبەت بۆ چوونە مزگەوتەوە و کاتی بینینی (کەعبە)، بەبێ ئەوەی لە سوننەتدا هاتبێت.

سێیەم: وا گومان دەبەن (تحية المسجد)ی حەرەم تەوافکردنە، واتە هەرکاتێك چووە حەرەمەوە دەبێت تەواف بکات، لەسەر قسەی هەندێك لە زانایان کە دەڵێن (تحية المسجد)ی حەرەم تەوافە.

لە ڕاستیدا وانییە و حەرەم وەکوو هەموو مزگەوتێك وایە، گەر چوویتە ژوورەوە بۆ دانیشتن یان نوێژکردن یان وانەی زانستە شەرعییەکان، بەبێ نیەتی تەواف؛ سوننەت وایە دوو ڕکات نوێژ بکەیت، لەسەر ئەو فەرموودەیەی کە پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێت: «إِذَا

دَخَلَ أَحَدُكُمُ الْمَسْجِدَ، فَلاَ يَجْلِسْ حَتَّى يُصَلِّيَ رَكْعَتَيْنِ»⁽¹⁾. چوویتە مزگەوت دامەنیشە تاوەکوو دوو ڕکات نوێژ دەکەیت.

بەڵام گەر چوویتە ژوورەوە بۆ تەوافکردن، جا تەوافی عومرە بێت یاخود حەج، یاخود سوننەت، ئەوا تەوافەکە بەر (تحية المسجد) دەکەوێت، گەر دوو ڕکات نوێژی (تحية المسجد)یش نەکەیت، وە بەتایبەت لەدوای تەوافەکەشەوە دوو ڕکات نوێژ هەر دەکەیت، مەبەستی زانایانیش بەم جۆرەیە لە قسەکەیاندا کە دەڵێن (تحية المسجد)ی حەرەم تەوافە.

تێپەڕبوون بە بەردەم نوێژخوێندا لە حەرەم

س ٥٧ / ئایا تاوانبار دەبین گەر بە بەردەم نوێژخوێناندا بڕۆین لە حەرەمدا؟⁽²⁾.

ج / بەشێوەیەکی گشتی تاوانبار دەبێت گەر بە بەردەم نوێژخوێنێکدا تێپەڕ بێت، جیاوازی نییە لەنێوان مەککە و بێجگە لە مەککەدا.

---

(١) رواه البخاري (١١٧١) بَابُ مَا جَاءَ فِي التَّطَوُّعِ مَثْنَى مَثْنَى، ومسلم (٧١٤).

(٢) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٦٢٥، ٨٢١ (٢٢/ ٣٣٠).

له‌به‌رئه‌وه‌ی پێغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌فه‌رموێت: «لَوْ يَعْلَمُ المَارُّ بَيْنَ يَدَيِ الْمُصَلِّي مَاذَا عَلَيْهِ، لَكَانَ أَنْ يَقِفَ أَرْبَعِينَ خَيْرًا لَهُ مِنْ أَنْ يَمُرَّ بَيْنَ يَدَيْهِ»(١). گشتییه، وه هیچ شوێنێكی تێدا تایبه‌تمه‌ند نه‌كردووه.

س ٥٨ / مه‌به‌ست له (ما بين يديه) له‌به‌رده‌م نوێژخوێندا چییه؟ (٢).

ج / هه‌ندێك له زانایان ده‌ڵێن سنووری (سترة) سێ باڵه، واته نزیكه‌ی مه‌تر و نیوێك، وه هه‌ندێك ده‌ڵێن كۆتایی شوێنی سوجده‌كه‌یه‌تی، له‌به‌رئه‌وه‌ی له نوێژدا هه‌ر ئه‌وه‌نده‌ی پێویسته، ئه‌م رایه به‌هێز و ڕاسته لای من، واته ئه‌گه‌ر نوێژخوێن (سترة)ی نه‌بوو له‌پێش نوێژه‌كه‌ی (ئه‌وا تا شوێنی سوجده‌كه‌ی "سترة" یه).

---

(١) رواه البخاري (٥١٠) بَابُ إِثْمِ المَارِّ بَيْنَ يَدَيِ الْمُصَلِّي، ومسلم (٥٠٧) بَابُ مَنْعِ المَارِّ بَيْنَ يَدَيِ الْمُصَلِّي.

ڕوونكردنه‌وه‌یه‌كی شێخ (ابن باز) رَحِمَهُ اللَّهُ ده‌ڵێت: به‌ڵام ئه‌وه‌ی ڕوو ده‌دات له حه‌ره‌می مه‌ككه (تێپه‌ڕبوون به به‌رده‌م نوێژخوێندا) ئه‌وه عه‌فووه لای زانایان، له‌به‌رئه‌وه‌ی له حه‌ره‌م توانای خۆپاراستن نییه، له‌به‌ر قه‌ره‌باڵغی، به‌تایبه‌ت له‌كاتی حه‌جدا، ئه‌مه به‌تایبه‌ت ده‌گیرێت له گشتی فه‌رمووده‌كه‌دا، كه‌واته له كاتی زۆر پێویستدا نه‌بێت هه‌ر به حه‌رامی ده‌مێنێته‌وه. "مجموع فتاوى ابن باز" (٢٥/ ١٥٢).

(٢) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٦١٤ (٢٢/ ٣٢١).

سەعی نێوان سەفا و مەروە

س ٥٩ / حوکمی دەست هەڵبڕین لەکاتی (اللّٰه أكبر) کردنی سەر سەفا؟ ⁽¹⁾.

ج / ئەوانەی هەردوو دەستیان هەڵدەبڕن وەکوو دابەستنی نوێژ لەسەر سەفا، هیچ بنەمایەکی شەرعی نییە، وە هەمان شێوەش دەکەن بەرامبە (حجر الأسود)، بەڵکوو بۆ سەر سەفا دەبێت دەستهەڵبڕینیان وەکوو دەستهەڵبڕینی دووعاکردن بێت، وە لە بەرامبەر (حجر الأسود) و تێپەڕین پیایدا دەبێت بە یەك دەست بێت، ئەویش دەستی ڕاست بێت.

س ٦٠ / کەسێك سەعی سەفا و مەروە دەکات پێش تەواف، وە لە مەروەوە دەستپێدەکات پێش سەفا؟ ⁽²⁾.

ج / سەعی نێوان سەفا و مەروەکەی دروست نییە، دەبێت دوای تەواف بیکاتەوە، لەبەرئەوەی لە شوێنی خۆیدا نییە.

دەستپێکردن لە مەروەوە بۆ سەفا بەتاڵە، دەبێت بیکاتەوە.

---

(١) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٩٦٦ (٢٢/ ٤٣٦).

(٢) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٨٢٩ (٢٢/ ٣١٣).

س ٦١ / نێوانخستنی نێوان تەواف و سەعی نێوان سەفا و مەروە چەندە؟ (١).

ج / نێوانخستنی تەواف و سەعی کاتی دیاریکراوی نییە، (موالاة) بەدواداکردنی (نێوان نەخستن) تەواف و سەعی مەرج نییە، گومانمان نییە کە باشترە (واتە نێوانخستنی تێنەکەوێت)، لەبەرئەوەی پێغەمبەر ﷺ لەگەڵ تەوافی کردووە پاش ئەوەش سەعی سەفا و مەروەی کردووە، کەواتە سوننەتە و واجب نییە.

س ٦٢ / ئەگەر عومرەکار سەعی سەفا و مەروەی پێشخست بەسەر تەوافی کەعبەدا، چی لەسەرە؟ (٢).

ج / گەر سەعی پێشخست و پاشان تەوافی کەعبەی کرد؛ ئەوە بەس سەعی سەفا و مەروە دەکاتەوە، لەبەرئەوەی (ترتیب) بەدوای یەکداکردن واجبە، لەبەرئەوەی پێغەمبەر ﷺ بەدوای یەکدا کردوویەتی و فەرموویەتی: «لِتَأْخُذُوا عَنِّي مَنَاسِكَكُمْ»(٣). کارەکانی

---

(١) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٩٤٠ (٢٢/ ٤٢١).

(٢) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٩٤٢، ٩٤٣ (٢٢/ ٤٢٢).

(٣) رواه مسلم (١٢٩٧)، وأبو داود (١٩٧٠)، وأحمد في "المسند" (١٤٤١٩).

حەج و عومرە لە منەوە وەرگرن، بەڵام پێشخستنی لە حەجدا دروستە.

س ٦٣ / ئایا سەعی لە سەفاوە بۆ مەروە، وە لە مەروەوە بۆ سەفا یەکێکە یان دووان؟ (١).

ج / سەعی لە سەفاوە بۆ مەروە یەك سەعییە و لە مەروەشەوە بۆ سەفا سەعی دووەمە، بەم شێوە دڵنیاییە لە کاری پێغەمبەر ﷺ و کۆدەنگی موسوڵمانانی لەسەرە.

س ٦٤ / ئایا هەندێك لە تەوافی نێوان سەعییەکانی سەفا و مەروە بە پێ بێت و هەندێکیشی بە عەرەبانە بێت دروستە؟ (٢).

ج / بەڵێ دروستە، لەبەرئەوەی خێزانی پێغەمبەر ﷺ بە سواری حوشتر تەوافی کردووە.

س ٦٥ / ئەگەر بووەستیت لە هەندێك تەوافی سەعی سەفا و مەروە بۆ پشوودان و پاشان دەستپێبکەیتەوە دروستە؟(٣).

---

(١) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٩٤٦ (٢٢/ ٤٢٤).

(٢) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٩٥١ (٢٢/ ٤٢٨).

(٣) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٩٥٢ (٢٢/ ٤٢٨).

ج/ بەڵێ دروستە بڕواتە دەریشەوە بۆ پێویستی و دەستنوێژ، یاخود ئاو خواردنەوە.

س ٦٦/ لەبەر قەرەباڵغی سەعی یەکەمی نێوان سەفا و مەرووەی لە قاتی یەکەم تەواو کردووە و پاشان چووەتە قاتی سەرەوە، ئایا یەکەم سەعی بەتاڵە؟(١).

ج/ بەتاڵ نییە و لە دووەم سەعییەوە دەستپێدەکاتەوە، لەبەرئەوەی شوێنەکان شوێنی سەعی نێوان سەفا و مەروەن، نێوانیشی زۆر ناکەوێت.

س ٦٧/ کەسێك نەتوانێت بچێتە سەر سەفا، سنووری دیاریکراوی کوێیە؟ (٢).

ج/ سنووری دیاریکراوی نێوان سەفا و مەروە کە واجب بێت سنووری کۆتایی ڕێگەی عەرەبانەکانە، وە گەر مەترێك بچێتە پێشتر ئەوا سەعییەکەی تەواوە.

وە ئافرەتیش هەروەلەی سێ تەوافی یەکەمی کەعبە و نێوان سەفا و

---

(١) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٩٥٥ (٢٢/ ٤٢٩).

(٢) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٩٦٧، ٩٦٩ (٢٢/ ٤٣٧، ٤٣٨).

مەروەی لەسەر نییە.

س ٦٨/ هەڵەکانی سەفا و مەروە؟ (١).

ج/ یەکەم: نیەتهێنان بۆی (نیەتمە حەوت تەوافی ...).

دووەم: دەستهەڵبڕین وەکوو دەستهەڵبڕینی (الله أكبر)ی نوێژ.

سێیەم: هەروەلە نەکردن لەنێوانیاندا.

چوارەم: وتنی ﴿إِنَّ ٱلصَّفَا وَٱلۡمَرۡوَةَ مِن شَعَآئِرِ ٱللَّهِۖ ... ﴾ [البَقَرَة: ١٥٨]. لەسەر مەروە، یاخود هەموو جار لەسەر سەفا.

پێنجەم: تایبەتکردنی هەموو سەعییەك بە دووعایەکی تایبەت.

شەشەم: دەستپێکردن لە مەرووەوە.

حەوتەم: دانانی سەعییەك لە سەفاوە بۆ سەفا کە دەکاتە (١٤) تەواف.

هەشتەم: تەوافکردنی نێوان سەعی و سەفا و مەروە بەبێ مەراسیمی عومرە و حەج، وەکوو تەوافی کەعبە.

---

(١) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٩٨٠ (٢٢/ ٤٤٥).

نوێژ لە مزگەوتەکانی چواردەوری حەرەمدا

س ٦٩ / ئایا پاداشتی نوێژی حەرەم تایبەتە بە حەرەمەوە، یاخود هەموو مزگەوتەکانی حەرەم دەگرێتەوە؟ (١).

ج / پاداشتی نوێژ لە (مسجد الحرام)دا تایبەتە بەو مزگەوتەی کە کەعبەی تێدایە و بەس، مزگەوتەکانی سنووری حەرەم نایانگرێتەوە، لەبەرئەوەی پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێت: «صَلَاةٌ فِيهِ أَفْضَلُ مِنْ أَلْفِ صَلَاةٍ فِيمَا سِوَاهُ مِنَ الْمَسَاجِدِ، إِلَّا مَسْجِدَ الْكَعْبَةِ»(٢).

ئەمە ڕای بەهێز و دروستە، بە گشتی (مسجد الحرام) ئەو مزگەوتەیە کە کەعبەی تێدا بێت، خوای گەورە عَزَّوَجَلَّ دەفەرموێت: ﴿وَلَا تُقَٰتِلُوهُمۡ عِندَ ٱلۡمَسۡجِدِ ٱلۡحَرَامِ﴾ [البَقَرَة : ١٩١]، ﴿وَعِمَارَةَ ٱلۡمَسۡجِدِ ٱلۡحَرَامِ﴾ [التَّوۡبَة : ١٩]، ﴿فَلَا يَقۡرَبُواْ ٱلۡمَسۡجِدَ ٱلۡحَرَامَ﴾ [التَّوۡبَة : ٢٨]. وە پێغەمبەریش ﷺ دەفەرموێت: «لَا تُشَدُّ الرِّحَالُ إِلَّا إِلَى ثَلَاثَةِ مَسَاجِدَ: الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ، وَمَسْجِدِ الرَّسُولِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ،

---

(١) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال، (٢٠/ ١٦٣)، (١٢/ ٣٩٥).

(٢) رواه مسلم (١٣٩٦) كتاب الحج، باب فضل الصلاة مسجدي مكة والمدينة.

وَمَسْجِدِ الأَقْصَى»[١].

گەر ڕێگەی سەفەر بۆ عیبادەت تایبەت بێت بەو مزگەوتەی کە کەعبەی تێدا بێت؛ کەواتە پاداشتی سەد هەزارەکە تایبەتە بەوەوە، گومان نییە نوێژ لە سنووری حەرەمدا خێری زیاترە تا دەرەوەی حەرەم، بەڵام پاداشتی سەد هەزارەکە نایگرێتەوە وەکوو مزگەوتی حەرەم کە کەعبەی تیادایە، ئەم ڕایە بەهێز و تەواوە.

نوێژی سوننەت لە حەرەمدا

س ٧٠ / ئایا نوێژی سوننەت بکرێت لە حەرەمدا لەبەر پاداشتە زۆرەکەی؟[٢].

ج / کارکردن بە سوننەت لەپێشترە، پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێت: «أَفْضَلَ الصَّلاَةِ صَلاَةُ المَرْءِ فِي بَيْتِهِ إِلَّا المَكْتُوبَةَ»[٣]. باشترین نوێژ لە ماڵەوەیە بێجگە لە فەرزەکان، وە لە پێغەمبەرەوە نەگوازراوەتەوە کە نوێژە سوننەتەکانی لە مزگەوت کردبێت، بێجگە لەوانەی کە تایبەتە

---

[١] رواه البخاري (١١٨٩)، ومسلم (١٣٩٧).

[٢] "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٨٦٠ (١٤/ ٢٨٨)، (٢٠/ ١٦٧).

[٣] رواه البخاري (٧٣١)، ومسلم (٧٨١). وابن خزيمة في "صحيحه" (١٢٠٤)، وأحمد في "المسند" (٢١٦٢٤).

بە مزگەوتەوە.

بەم بۆنەیەوە ئەمەویێت ئەوە ڕوون بكەمەوە پاداشتە زۆرەكەی نوێژی حەرەم تایبەتە بە مزگەوتێ كە كەعبەی تیادا بێت، ئەمە مزگەوتەكانی مەككە و سنووری حەرەم ناگرێتەوە (ولا تشمل بقية مكة والحرم).

س ٧١ / ئایا نوێژی جەنازە لە حەرەمی مەككەدا پاداشتە زیادەكەی هەیە لەگەڵ پاداشتی قیراتەكەدا؟ ⁽¹⁾.

ج / ئەمە شوێنی ڕای جیاوازە لەنێوان زانایاندا، هەندێك دەڵێن بەس نوێژە فەرزەكانە، ئەوانیتر نایانگرێتەوە.

ئەوەی دەردەكەوێت لە فەرموودەكەدا گشتییە، گرتنەوەی هەموویەتی، كەواتە نوێژی جەنازە بە گشتی دەچێتە ناو پاداشتە زۆرەكەی مزگەوتی حەرەمەوە.

س ٧٢ / پاداشتی نوێژ لە حەرەمی مەككەدا ئایا سوننەت و فەرز دەگرێتەوە؟ ⁽²⁾.

---

(١) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ١٦٣٠ (٢٤/ ٩١).

(٢) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" (٢٠/ ١٦٣).

ج / فەرز و سوننەت دەگرێتەوە، هەموو نوێژێك لە حەرەمى مەككەدا خێرەكەى سەد هەزار نوێژە، بۆ نموونە (تحية المسجد) لە حەرەمى مەككەدا خێرى سەد هەزار (تحية المسجد)ە.

نوێژى سوننەت بۆ (مسافر) و قورئا نخوێندن و تەراويح و ڕۆژوو لە حەرەمدا

س ٧٣ / چى باشترە بۆ (مسافر) سوننەتى ڕەواتبى پێش و پاشى فەرزەكان و كردنى سوننەت بە گشتى ياخود بەس سوننەتى پێش بەيانى و نوێژى ويتر؟ ⁽¹⁾.

ج / (مسافر) باشتر وايە هەموو جۆرەكانى سوننەت بكات، شەونوێژ و نوێژى (ضحى) و (الاستخارة) و هەموو سوننەتەكان، بێجگە لە ڕەواتبى پێش و پاشى نوێژە فەرزەكان نەبێت، بەڵام باقى سوننەتەكان دەتوانێت بكات، گەر كەسێك لە حەرەمدا نوێژى سوننەتى زۆر كرد؛ هيچ ڕێگرييەك نييە لەسەرى و پێى ناوترێت پێچەوانەى سوننەتە.

---

(١) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٩٢١ (١٤/٣٥٦).

س ٧٤ / کەسانێك لە دوورەوە دێن بۆ حەرەمی مەککە بۆ (اعتکاف) لە دەی کۆتایی ڕەمەزاندا، بەڵام سوننەتی (الرواتب)ی پێش و پاشی نوێژە فەرزەکان ناکەن؟ (١).

ج / لە ڕاستیدا ئەو کەسەی کە خوای پەروەردگار منەتی خۆی پێبەخشی کە بگاتە ئەم حەرەمە، پێویستە نوێژ زۆر بکات، لە نوێژە دیاریکراوە سوننەتەکان، یاخود لەو نوێژانەی کە دروستە، ئەو کەسەی لەم شوێنە بێت سوننەتی گشتی (النوافل المطلقة) هەیە بۆی، واتە گەر (مسافر) نوێژە ڕەواتیبەکان نەکات، مانای ئەوە نییە بلێین هیچ نوێژ مەکە، بەڵکوو دەڵێین: نوێژ بکە و زۆریشی بکە، نوێژ باشترین شتە، بۆیە ئێمە هانی ئەو برایانەمان دەدەین کە نوێژە سوننەتەکان و نوێژی تریش زۆر بکەن لەم مزگەوتی حەرەمەدا، گەر (مسافر)یش بن، لەبەرئەوەی پێغەمبەری خوا ﷺ سەفەر ڕێگر نەبوو بۆی لە کردنی نوێژی سوننەت، بەڵکوو نوێژی سوننەتی نیوەڕۆ و مەغریب و عیشای نەدەکرد، بەڵام پاشماوەی سوننەتەکانی تر بە سوننەتی دەمێننەوە، بۆیە لەم بابەتەدا هیچ ئاڵۆزییەك نییە.

---

(١) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" (٢٠/ ١٦٧).

س ٧٥ / نوێژێك لـە حەرەمی مەککەدا سەد هەزارە، ئایا قورئانخوێن هەمان پاداشتی دەستدەکەوێت؟ (١).

ج / ژمارەی پاداشتی نوێژ دڵنیایە، بەڵام قورئانخوێندن و خێر و ڕۆژووگرتن هیچ لـەبارەی پاداشتەکانیەوە نەهاتووە وەکوو ژمارەی دیاریکراو، بەڵام پاداشتی زۆر دەیگرێتەوە لـە خێر و ڕۆژوو و زیکر و خوێندنی قورئان، هەموویان پلـەوپایەی بەرزیان هەیە، بەڵام ژمارەی تایبەتیان لـەسەر نییە.

س ٧٦ / ئایا پاداشتی ڕۆژوو لـە حەرەمی مەککەدا وەکوو پاداشتی نوێژ وایە؟ (٢).

ج / وەڵاممان بۆ ئەم پرسیارە دەڵێین: زانایان بنەمایەکی یاساییان هەیە، کە چاکەکردن پاداشتی بەگوێرەی شوێن و کات زیاد دەکات، زانایان بەمە ئەوەیان وەرگرتووە کە ڕۆژوو لـە مەککەدا خێری زیاتر و پلـەوپایەی باشترە تا شوێنی تر، بە هۆکاری بەرێزی شوێنەکەیەوە.

---

(١) "مجموع فتاوى ابن باز" (٣٠/ ٢٢).

(٢) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال (٢٠/ ١٦٧).

ئایا دەتوانرێت زیاد لە (١١) ڕکات نوێژی تەراویح بکرێت ؟

س ٧٧ / نوێژی تەراویح زیاد لە (١١) ڕکات؟ (١).

ج/ وهنا نقول: لا ينبغي لنا أنْ نغلوَ أو نُفَرِّطَ، فبعضُ النَّاس يغلو من حيث التزامُ السُّنَّة في العدد، ... .

پێویستە زیادەڕەوی و کەمڕەوی نەکەین لە سوننەتدا، هەندێك زیادەڕەوی دەکەن لەڕووی ژمارەوە، دەڵێن دروست نییە زیاد لەو ژمارەیەی کە لە سوننەتدایە، دژایەتییەکی زۆر توندی لەسەر دەکەن، دەڵێن تاوانبارن، بێگومان ئەمانە هەڵەن، چۆن تاوانبارن کاتێك پرسیار لە پێغەمبەر ﷺ کراوە دەربارەی شەونوێژ، فەرموویەتی: «مَثْنَى مَثْنَى» دوو دووە.

تایبەتی نەکردووە بە ژمارەیەکەوە، لەبەرئەوەی تایبەتی نەکردووە بە ژمارەیەکەوە کەواتە فراوانی تێدایە ئەم کارە.

بۆ نوێژخوێن هەیە سەد ڕکات بکات و کۆتایی بە ڕکاتێك ویتر بێنێت.

وە ئەو فەرموودەیەش کە پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: «صَلُّوا كَمَا

---

(١) "الشرح الممتع على زاد المستقنع" (٤/ ٥٣).

رَأَيْتُمُونِي أُصَلِّ»(١)، لە چۆنێتیدایە، بەڵام لە ژمارەدا نەخێر، مەگەر دەقێك ژمارەکە دیاری بکات.

کەواتە نابێت توندی کەین لە کارێکدا کە فراوانی تێدایە، تا دەبینین هەندێك لەو برایانە ئیمامەکان بە بیدعەکار ناو دەبەن و لە مزگەوت دەچنە دەرەوە و ئەم پاداشتەیان لەدەست دەردەچێت کە پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێت: «إِنَّهُ مَنْ قَامَ مَعَ الإِمَامِ حَتَّى يَنْصَرِفَ كُتِبَ لَهُ قِيَامُ لَيْلَةٍ»(٢).

واتە: ئەوەی لەگەڵ ئیمامدا نوێژ بکات تا کۆتایی نوێژەکە؛ پاداشتی نوێژی هەموو شەوەکەی بۆ دەنووسرێت.

وە نوێژ ناکەن و ڕیزەکان دەپچڕێنن، وە ڕەنگە دەستبکەن بە قسەکردن و نوێژ لە خەڵکی تێکبدەن، کە هەموو ئەمانە هەڵەن.

---

(١) رواه البخاري (٦٣١).

(٢) رواه أبو داود (١٣٧٥)، والترمذي (٨٠٦)، والنسائي في (١٣٠٠)، وابن خزيمة (٢٢٠٦)، وابن حبان (٢٥٤٧)، وصححه الألباني في "الإرواء" (٤٤٧)، و "صحيح الجامع الصغير" (٢٤١٧).

(إعتكاف) لە حەرەمدا

س ٧٨/ حوکمی (اعتكاف) لەو سێ مزگەوتەدا؟[١].

ج/ (اعتكاف) بێجگە لەو سێ مزگەوتە (حەرەم و مەدینە و قودس) دروستە و تایبەت نییە بەو سیانەوە، ئەمە ڕای مەزهەبی ئیمام (أحمد والشافعي ومالك وأبو حنيفه)یە رَحِمَهُمُ ٱللَّهُ، وە کە خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَأَنتُمْ عَٰكِفُونَ فِي ٱلْمَسَٰجِدِ﴾ [البَقَرَةِ: ١٨٧]. وشەی (مساجد) گشتییە بۆ هەموو مزگەوتەکانی سەر ڕووی دونیا، زۆر دوورە خوای گەورە مەبەستی بە وتەکەی کەمینەیەکی کەم بێت، وە فەرموودەکەی (حذيفة بن اليمان) رَضِيَ ٱللَّهُ عَنْهُ: «لَا اعْتِكَافَ إِلَّا فِي الْمَسَاجِدِ الثَّلَاثَة»[٢]. گەر لە ڕەخنە سەلامەت بێت ئەوە مەبەستی (نفي الكمال)ە، واتە (اعتكاف)ی تەواو لەم سێ مزگەوتەدایە، لەبەر ڕێز و پلەوپایەیان بەسەر مزگەوتەکانی تردا.

---

[١] "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال، (٢٠/ ١٦١).

[٢] رواه الطحاوي في "شرح مشكل الآثار" (٢٧٧١)، والبيهقي في "السنن الكبرى" (٨٥٧٤)، والبغوي في "شرح السنة" (٦/ ٣٩٤)، وقال الألباني في "الصحيحة" (٢٧٨٦): وهذا إسناد صحيح على شرط الشيخين.

س ٧٩ / چ کاتێك ئەو کەسەی کە (اعتكاف) دەکات دەچێتە (اعتكاف)ەوە و چ کاتێك دێتە دەرەوە لە (١٠)ی کۆتایی ڕەمەزاندا؟(١).

ج / کەسێك کە (اعتكاف) دەکات لەکاتی خۆرئاوابوونی شەوی (٢٠)ی ڕەمەزان دەچێتە (اعتكاف)ەوە، لە بەرئەوەی (١٠)ی کۆتایی ڕەمەزان بە خۆرئاوابوونی شەوی (٢٠)ی ڕەمەزان دەستپێدەکات، وە بە خۆرئاوابوونی شەوی جەژن کۆتایی دێت، وە بە تەواوبوونی ڕەمەزان کەسێك (اعتكاف)ی کردبێت دێتە دەرەوە، وە بە خۆرئاوابوونی شەوی جەژن ڕەمەزان کۆتایی دێت.

س ٨٠ / جۆرەکانی چوونەدەرەوە بۆ کەسێك کە لە ئیعتیکافدا بێت؟ (٢).

ج/ چوونەدەرەوەی کەسی ئیعتیکافکار دەبێتە سێ بەشەوە:

بەشی یەکەم: چوونە دەرەوەیەك پێچەوانە و دژایەتی ئیعتیکاف بکات، وەکوو بۆئەوەی بچێتە لای خێزانی یاخود بۆ کڕین و فرۆشتن

---

(١) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" (٢٠/ ١٧٩).

(٢) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" (٢٠/ ١٧٤، ١٧٨).

و هاوشێوەی ئەم کارانە بێت کە دژایەتی ئیعتیکاف و پێچەوانەیەتی دەکات، ئەم چوونەدەرەوەیە دروست نییە و بەتاڵکەرەوەی (اعتکاف)ە، ... گەر ئیعتیکافەکە (واجب ونذر) نەبوو، بەڵکوو سوننەت بوو، ئەوا بەو چوونەدەرەوەیە تاوانبار نابێت، بەڵام بەتاڵ دەبێتەوە.

بەشی دووەم: چوونەدەرەوەیەك کە هەر دەبێت ببێت و کارێکی بەردەوامە، وەکوو: چوونەدەرەوەیەك بۆ خواردن، کە کەسێك نەبێت بۆی بێنێت، یاخود بۆ چوونە سەرئاو (خۆشۆردنی لەشگرانی، یاخود خۆشۆردنێك بۆ لابردنی عەرەق و چڵکنییەك کە پێوەی نارەحەتە، نەك بۆ خۆ فێنککردنەوە)، هاوشێوەی ئەمانە ئەمە بۆی هەیە بچێتە دەرەوە، ... لەبەرئەوەی هەموو کەس دەزانێت پێویستە بۆ چوونەدەرەوەی ئەمانە.

بەشی سێیەم: چوونەدەرەوەیەك پێچەوانەی (اعتکاف) نییە، بەڵام دەکرێت نەکرێت، وەکوو لەگەڵ (جنازە)دا ڕۆیشتن و سەردانی نەخۆش و سەردانی کەس و کاری و هاوشێوەکانی کە عیبادەتە، بۆ ئەمە زانایان دەڵێن: گەر بە مەرجی گرتبوو لە سەرەتای (اعتکاف)ەکەدا (واتە لە کاتی نییەتی ئیعتیکاف)دا وتبێتی ئیعتیکاف

دەكەم بە مەرجێك ئەم كارانە هاتە ڕێم ئەنجامی دەدەم؛ ئەوا دەتوانێت بیكات، وە گەر مەرجی دانەنابوو نابێت بیكات.

عومرەكردن لە ڕەمەزاندا

س ٨١ / ئایا عومرەكردن لە ڕەمەزاندا پەیوەستە بە سەرەتایەوە یان ناوەڕاستی یان كۆتاییەوە؟ ⁽¹⁾.

ج / عومرەكردن لە ڕەمەزاندا پەیوەست نییە بە سەرەتا و ناوەڕاست و كۆتاییەكەیەوە، بەڵكوو گشتییە بە هەموو مانگەكەوە، پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێت: «فَإِنَّ عُمْرَةً فِي رَمَضَانَ تَقْضِي حَجَّةً أَوْ حَجَّةً مَعِي»⁽²⁾، واتە: عومرەیەك لە ڕەمەزاندا وەكوو حەجێك وایە لەگەڵ مندا، پێغەمبەری خوا ﷺ تایبەتی نەكردووە بە هیچ كاتێكی مانگەكەوە.

س ٨٢ / چەندبارەكردنەوەی عومرە لە ڕەمەزاندا هیچ هەڵەیەكی تێدایە؟ ⁽³⁾.

---

(١) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٧٦٣، ٧٦٥ (٢٢/ ٢٤٣، ٢٤٧).

(٢) رواه البخاري (١٨٦٣)، وأبو داود (١٩٨٨)، والترمذي (٩٣٩)، وابن ماجه (٢٩٩١).

(٣) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٧٦٤ (٢٢/ ٤٤٥).

ج/ بەڵێ هەڵەی تێدایە، لەبەرئەوەی پێچەوانەی کار و کردەوەی پێغەمبەر ﷺ و هاوەڵانیەتی، پێغەمبەر ﷺ لە گرتنەوەی مەککەدا بیست ڕۆژ خۆیی و هاوەڵانی لە مەککە بوون، نە خۆی و نە یەکێك لە هاوەڵانی نەچوون بۆ (تنعیم) لە پێناوی عومرەکردنێکدا، لەگەڵ ئەوەشدا کاتەکە ڕەمەزان بوو.

وە کاتێکیش لە حەجدا ڕێگەی داوە بە (عائشة)ی خێزانی رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا کە عومرە بکات لەدوای حەجەکەی؛ هۆکاری نەکردنی عومرەکەی بووە لە سەرەتای حەجیدا، بە هۆکاری سووڕی مانگانەوەی بوو، لەگەڵ ئەوەشدا کە (عبد الرحمن)ی برای عومرەی پێکرد، بەڵام (عبد الرحمن) عومرەی نەکردەوە لەگەڵیدا، لەبەر نەبوونی ئەو هۆکارە لەودا.

دووبارەکردنەوەی عومرە (ابن تیمیة) رَحِمَهُ اللَّهُ دەڵێت مەکروهە، بە کۆدەنگی زانایانی پێشین، لە ئیمام (أحمد) رَحِمَهُ اللَّهُ دەگێڕنەوە کە دەڵێت دەبێت قژی بێتەوە ئەوکات عومرەی تر بکات (إذا حمم رأسه)، واتە گەر سەری ڕەش بووەوە، گەر لەنێوان عومرە بۆ عومرەیەکی تر مانگێك بێت، یان هاوشێوەی، ئەوە ڕێگری لێ ناگیرێت و لە دروستی دەرناچێت (إن شاء الله)، بەڵام ئەوەی خەڵکی ئەمڕۆ دەیکات لە کردنەوەی عومرە هەموو ڕۆژێك؛ بیدعە و کارێکی هەڵەیە، هیچ

بنەمایەکی لە کاری هاوەڵان و شوێنکەوتووانیاندا نەبووە، پێغەمبەر ﷺ لە گرتنەوەی مەککەدا (١٩) ڕۆژ و لە (عمرة القضاء)دا سێ ڕۆژ مایەوە لە مەککەدا، لە یەك عومرە زیاتری نەکردووە.

س ٨٣ / ئایا دروستە شەوی (٢٧)ی ڕەمەزان تایبەت بکرێت بە عومرەکردن؟ (١).

ج/ پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: «فَإِنَّ عُمْرَةً فِي رَمَضَانَ تَقْضِي حَجَّةً أَوْ حَجَّةً مَعِي»، عومرەیەك لە ڕەمەزاندا وەکوو حەجێك وایە، ئەمە سەرەتا و کۆتایی ڕەمەزان دەگرێتەوە، تایبەتکردنی شەوی (٢٧)ی ڕەمەزان بۆ عومرەکردن بیدعەیە، هاوەڵان لە هەموومان کۆششکارتر بوون بۆ خێر، هەوڵی عومرەکردنیان نەداوە لەو شەوەدا، ئەوەی کە لەو شەوەدا پێویست و سوننەتە نوێژکردنە، «مَنْ قَامَ لَيْلَةَ الْقَدْرِ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا، غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ»(٢). ئەوەی شەوی قەدر بە شەونوێژ بباتە سەر بە باوەڕ و چاوەڕێی پاداشتەوە؛ هۆکارە بۆ سڕینەوەی تاوانی ڕابوردووی.

---

(١) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٧٧٤ (٢٢/ ٢٦٠).

(٢) رواه البخاري (١٩٠١) كِتَابُ الصَّوْمِ: بَابُ مَنْ صَامَ رَمَضَانَ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا وَنِيَّةً، ومسلم (٧٦٠).

عومرەکردن لە مانگی ڕەجەبدا

س ٨٤ / تایبەتکردنی مانگی (رجب) بۆ عومرەکردن؟ (١).

ج / مانگی (رجب) یەکێکە لە چوار مانگەکەی (محرم)، ... هیچ بەڵگەیەك نابینم لەسەر ئەوەی عومرەکردن لە مانگی (رجب)دا سوننەت بێت، وە هەروەها تایبەتکردنی بە ڕۆژووەوە، بەڵکوو (مکروه)ە، وە ئەوەی دەڵێن (صلاة الرغائب) لە یەکەم شەوی یان هەینی (رجب)دا، ڕاست نییە و هیچ بنەمایەکی نییە.

وە هەروەها ئەو حەیوان سەربڕینەی پێی دەڵێن (عتيرة) لە مانگی (رجب)دا ئەوە سڕاوەتەوە (منسوخ)ە و دروست نییە.

وە هەروەها دەڵێن (الاسراء والمعراج) لە (٢٧) تێیدا ڕووی داوە، ئەوە بە هیچ شێوەیەك ڕاست نییە.

سەفەرکردن بە تەیارە و ئیحرام پۆشین

س ٨٥ / زۆر پرسیار دەکرێت لەسەر ئەوەی کە بەرگی ئیحرامیان لەناو جانتاکەدایە و سەفەر بە تەیارە دەکەن و بە میقاتدا تێدەپەڕن،

---

(١) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٧٨٩ (٢٢/ ٢٧٣).

چۆن ئیحرام ببەستن؟ (١).

ج / دەتوانن جلی سەرەوە داکەنن، واتە کراس و فانیلەکانیان بپێچن لە خۆیانەوە وەکوو ئیحرام، بە شەرواڵ و پانتۆڵەکانیانەوە بمێننەوە (تلبيه) بکەن تا دادەبەزن و ئیحرامەکانیان لەبەر دەکەن بەبێ دواکەوتن، لەبەرئەوەی پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: «مَنْ لَمْ يَجِدْ إِزَارًا فَلْيَلْبَسْ سَرَاوِيلَ»(٢). ئەوەی ئیحرامی دەست ناکەوێت با شەرواڵ و بەرگی خوارەوەی لەبەردا بێت.

س ٨٦ / گەر کەسێك سەفەر بە تەیارە بکات و ئیحرام لە ماڵەوە ببەستێت؛ هیچی لەسەرە؟ (٣).

ج / هیچی لەسەر نییە گەر ئیحرام لە ماڵەوە بپۆشێت، گەر ویستی سەفەر بە تەیارە بکات، بەڵام گەر نزیکی میقات بووەوە؛ نیەت و (تلبية) بهێنێت.

ج / دەبێت خۆی ئامادە بکات بە خۆشۆردن لە ماڵەوە و پاشان

---

(١) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٦٣٩ (٢٢/ ١٤٩).

(٢) رواه البخاري (٥٨٠٤)، ومسلم (١١٧٩).

(٣) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٣٧٥ (٢١/ ٣١٤)، (١٥/ ٢٤٥).

بەرگی ئیحرام بپۆشێت پێش گەیشتن بە (میقات)، لەگەڵ گەیشتە میقات نیەت و (تلبیة) بهێنێت و دوانەکەوێت، لەبەرئەوەی تەیارە لە ماوەی دەقەیەکدا ماوەیەکی زۆر دەبڕێت⁽¹⁾.

ج/ گەر بە (٥، ١٠) دەقیقە یا سەعات یا دوو سەعات نیەتت هێنا و (تلبیة) ت کرد، پێش گەیشتن بە ئاستی میقات، ئەوا هیچت لەسەر نییە و دروستە، ئەم کارە فراوانی تێدایە، گەر دوای (تلبیة) و نیەت بشخەویت هیچ زیانێکی نییە⁽²⁾.

س ٨٧ / گەر یەکێك ئیحرامی لەبیرچوو لەناو تەیارەکەدا بیپۆشێت، تا لە میقات دەرچووە، ئایا بۆی هەیە بگەڕێتەوە میقات؟⁽³⁾.

ج/ بەڵێ دروستە گەر لە میقاتەوە دەرچوو بە مەبەستی حەج یا عومرەکردن و ئیحرامی نەبەست، گەر ئیحرام لەو شوێنەوە کە دەرچووە ببەستێت دەبێت حەیوانێك سەر ببڕێت.

وە گەر گەڕایەوە بۆ میقات و ئیحرامی بەست؛ ئەوا هیچی لەسەر نییە، وە گەر ئیحرام لە (جدة)وە ببەستێت دەبێت فیدیە بدات.

---

(١) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٣٤٤ (٢١/ ٢٩٠).

(٢) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٣٦٦ (٢١/ ٣٠٨).

(٣) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٣٥٦ (٢١/ ٣٠٢).

حوکمە شەرعییەکانی پەیوەست بە ئافرەتان لە مەراسیمی عومرەدا

س ٨٨ / گەر ئافرەتێك سووڕی مانگانەی بەسەردا هات پێش ئیحرام، یان پاش ئیحرام و کاتی عومرەکەی، چی بکات؟ (١).

ج / گەر ئافرەتێك کەوتە سووڕی مانگانەوە پێش ئیحرام و (میقات)، ئەوا دەبێت کە گەیشتە (میقات) ئیحرام بپۆشێت و نییەت بێنێت و (تلبیة) بکات، بەڵام گەر دوای ئیحرام ئەو حاڵەتەی بەسەردا هات، ئەوا:

- گەر پێش تەوافکردن بوو: ئەوا دەبێت چاوەڕێ بکات تا پاك دەبێتەوە، پاشان تەواف و عومرەکە دەکات.

- گەر لەدوای حەوت تەوافەکە کەوتە سووڕی مانگانەوە: ئەوا با سەعی سەفا و مەروە و قژبڕین (واتە عومرەکە تەواو بکات)، سەفا و مەروە ڕێگری لێ ناکرێت بەو هۆکارەوە.

- گەر لە میقاتەوە کەوتە سووڕی مانگانەوە و دوودڵ بوو لەوەی کەس و کاری چاوەڕێی ناکەن تا پاك دەبێتەوە، با داخلی ئیحرام نەبێت، وە گەر وا ڕێکەوت کەس و کاری مانەوە تا دوای

---

(١) "مجموع فتاوی ورسائل العثیمین" السؤال رقم ٥٧٣، ٥٧٤ (٢٢/ ٩٠).

پاکبوونەوەی، ئەوا دەتوانێت بچێت بۆ (تنعیم)، لەوێوە ئیحرام بپۆشێت و عومرەکەی بکات.

س ٨٩ / حوکمی بەکارهێنانی حەبی ڕێگری منداڵ بۆ مەبەستی عومرە یا حەجکردن بۆئەوەی سووڕی مانگانەی بەسەردا نەیەت؟ (١).

ج / بەکارهێنانی حەبی ڕێگری منداڵ بۆ ڕێگری لە سووڕی مانگانە، وای بەباش دەزانم بەکاری نەهێنن، مەگەر پێویستییەکی زۆر ڕووی تێبکات، بەڵام بەکارهێنانی بۆ مەبەستی ئەنجامدانی عومرە و حەج هیچ ڕێگرییەك نییە بۆی، لەبەرئەوەی پێویستییەکی کاتییە.

س ٩٠ / ئافرەت لە سووڕی مانگانەدایە، دەتوانێت لە سەفا و مەروەدا دابنیشێت؟ (٢).

ج/ دروستە، لەبەرئەوەی سەفا و مەروە لە سنووری حەرەمدا نییە.

س ٩١ / ئافرەتێك لەدوای تەوافی کەعبە و لەکاتی سەعی سەفا و مەروەدا دەکەوێتە سووڕی مانگانەوە؟ (٣).

---

(١) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٩١٦ (٢٢/ ٣٩٤).

(٢) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٩٥٧ (٢٢/ ٤٣٢).

(٣) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٩٥٩ (٢٢/ ٤٣٣).

ج / هیچی لەسەر نییە و عومرەکەی تەواوە، باقییەکەی تری با تەواو بکات، لەبەرئەوەی سەعی نێوان سەفا و مەروە دەستنوێژ مەرج نییە تیایدا، بەپێچەوانەی تەوافەوە.

وە گەر ڕاستەوخۆ دوای تەواف پێش دوو ڕکاتەکەی پشت (مقام ابراهیم) کەوتە سووڕی مانگانەوە؛ ئەوا عومرەکەی دروستە و هیچی لەسەر نییە.

دوو ڕکاتی دوای تەواف ڕوکن نییە لە حەج و عومرەدا، ئەوەی نەیکات تەوافەکەی ناکاتەوە و سەربڕینی حەیوانی لەسەر نییە.

س ٩٢ / ئایا دروستە ئافرەت لەکاتی سووڕی مانگانەدا بچێتە ناو حەرەمی مەککە؟ (١).

ج / دروست نییە بچێتە ناو حەرەمی مەککە، مەگەر بە تێپەڕبوون بێت، بەڵام مانەوە و گوێلێگرتنی زیکر و تەسبیحات دروست نییە لە حەرەمدا، وە گەر لەکاتی تەوافدا تووشی ئەو حاڵەتە بوو؛ ئەوا دەبێت ڕاستەوخۆ لە حەرەم بچێتە دەرەوە و چاوەڕێی پاکبوونەوە بێت و پاش (غسل) کردنی بۆ سووڕی مانگانەکەی لە تەوافەوە دەستپێدەکاتەوە، عومرەکەی تەواو دەکات بەبێ ئەوەی پێویستی بە ڕۆیشتنەوە بێت بۆ

---

(١) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٩٠٠ (٢٢/ ٣٨٢).

(میقات) و ئیحرام بەستنەوە، لەبەرئەوەی لە میقاتەوە هاتووە و لەو کاتەی سووڕی مانگانەی بەسەردا هاتووە لە ئیحرام دەرنەچووە و هەر لە ئیحرامدایە، هەموو حەرامەکانی لەسەر لاناچێت، وەکوو موو لێکردنەوە و بۆنی خۆش لەخۆدان و نزیکبوونەوەی مێرد لێی، بەڵام خۆشۆردن و جل گۆڕین دروستە، بەبێ لەدەستکردنی دەسکێش و (نیقاب) کردن.

س ٩٣ / ئافرەتێك لە سووڕی مانگانەدا بوو، لە میقاتەوە هات، کاتێك گەیشتە حەرەم پێش تەواف پاك بووەوە و عومرەکەی کرد، حوکمی چییە؟ (١).

ج / ئەگەر بە ئیحرامەوە لە میقاتەوە هاتووە ئەوە تەواوە، بەڵام لەبەرئەوەی (غسل) خۆی نەشۆردووە لەدوای تەواوبوونی سووڕی مانگانەکەی؛ تەواف و سەعی ... بەتاڵە، دەبێت تەواف و سەعییەکەی و قژ کورتکردنەوە ئەنجام بدات، ئەوکاتە عومرەکەی تەواوە.

---

(١) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٩٠٣ (٢٢/ ٣٨٥).

س٩٤/ گەر ئافرەتێك مێردەکەی مردووە، لە ماوەی (عدة) مردنی مێردەکەیدا بوو، یاخود (طلاق)، دەتوانێت حەج بکات؟ (١).

ج/ ئەو ئافرەتەی کە مێردەکەی مردووە و لە (عدة) چوار مانگ و دە ڕۆژەکەیدا بوو، نابێت حەج بکات و سەفەر بکات، دەبێت لەماڵەوە دەرنەچێت، خوای پەروەردگار دەفەرموێت: ﴿وَٱلَّذِينَ يُتَوَفَّوۡنَ مِنكُمۡ وَيَذَرُونَ أَزۡوَٰجٗا يَتَرَبَّصۡنَ بِأَنفُسِهِنَّ أَرۡبَعَةَ أَشۡهُرٖ وَعَشۡرٗاۖ﴾ [البَقَرَة: ٢٣٤]. بەڵام (عدة) تەڵاق پێویستە ئیزن لە مێردەکەی وەربگرێت و لەگەڵ مەحرەمدا ئەنجامی بدات.

نزیکبوونەوە لە خێزان

چوونە لای خێزان لە پاش ئیحرام پۆشین

س ٩٥/ گەر کەسێك لە ئیحرامدا بێت و بچێتە لای خێزانی، چی لەسەرە؟ (٢).

ج/ گەر لە ئیحرامی عومرەکردندا بێت (پێش تەواوبوونی مەراسیمی عومرەکەی، کە کۆتایی بە سەرتاشین یان کورتکردنەوە

---

(١) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٦٧ (٢١/ ٦٩).

(٢) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٦٦٧ - ٦٧٥ (٢٢/ ١٦٧ - ١٧٦).

دێت بۆ هەردوولایان)، دەبێت حەیوانێك سەر ببڕێت لە مەککەدا، یا خواردنی شەش هەژار، یا سێ ڕۆژ بەڕۆژوو بوون، لەگەڵ ئەوەشدا عومرەکەیان هەڵدەوەشێتەوە و دەبێت لە میقاتەوە ئیحرام ببەستنەوە و سەرلەنوێ عومرەکە بکەنەوە.

وە گەر لە مەراسیمی حەجدا بوون، ئەوا لە دوو حاڵەت بەدەر نییە:

١. لەپێش (التحلل الأول) حەڵاڵبوونی یەکەمدا بوو (واتە لەپێش ڕەجمکردنی "جمرة العقبة" جەمرەی گەورە و سەرتاشین یا کورتکردنەوە) یەکەم ڕۆژی جەژن؛ ئەوا:

یەکەم: تاوانبارە.

دووەم: دەبێت هەموو مەراسیمی حەجەکەی تەواو بکات: ﴿وَأَتِمُّواْ ٱلْحَجَّ وَٱلْعُمْرَةَ لِلَّهِ﴾ [البَقَرَة: ١٩٦].

سێیەم: حەجەکەی بەتاڵە، لە بریتی فەرز و سوننەت ناکەوێت.

چوارەم: دەبێت ساڵی داهاتوو یا هەرکاتێکی تر حەجەکەی بکاتەوە، ئەگەر فەرز بوو یان سوننەت.

پێنجەم: دەبێت حوشتر یا مانگا یاخود گوێرەکەیەك سەر ببڕێت لە مەککەدا، وە گەر حەوت مەڕ بوو ئەوا دروستە.

ئاشکرایە (أن الجماع أعظم محظورات الإحرام) گەورەترینی حەرامەکانی کاتی ئیحرامە، خوای پەروەردگار دەفەرمویێت: ﴿فَمَن فَرَضَ فِيهِنَّ ٱلْحَجَّ فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي ٱلْحَجِّ﴾ [البَقَرَة : ١٩٧].

٢. لەپاش (التحلل الأول) واتە (لەدوای ڕەجمکردنی جەمرەی گەورە و سەرتاشین یا کورتکردنەوە) بەمانە هەموو شتێکی بۆ حەڵاڵ دەبێت، بێجگە لە ئافرەت نەبێت (واتە بەس تەوافی الإفاضة و سەعی نێوان سەفا و مەروە دەمێنێت)، پاش ئەم دوانە ئافرەتیشی بۆ حەڵاڵ دەبێت و هیچ حەرامێکی کاتی ئیحرامی لەسەر نامێنێت و پێی دەوترێت (التحلل الثاني) حەڵاڵبوونی دووەم، بەس ڕەجمکردنی هەرسێ جەمەراتی سێ ڕۆژەکەی جەژنی قوربانی دەمێنێت، کە هیچ شتێکی لەسەر حەرام نییە ئەو سێ ڕۆژە.

گەر چووە لای خێزانی لەدوای (التحلل الأول) و پێش (التحلل الثاني)، ئەوا:

يەكەم: تاوانبارە.

دووەم: هەڵوەشاندنەوەى ئيحرامەكەيەتى.

سێيەم: دەبێت مەڕێك سەر ببڕێت لە مەككەدا و ببەخشێتەوە بەسەر هەژاراندا، ياخود خواردنى شەش هەژار، ياخود سێ ڕۆژ بەڕۆژووبوون، يەكێك لەم سيانە ئەنجام بدات، بڕواتەوە بۆ نزيكترين ميقات، وەكوو (تنعيم) ئيحرام ببەستنەوە و تەوافى (الإفاضة) و سەعى نێوان سەفا و مەروە بكەن بە ئيحرامەوە.

هەمان حوكمە بۆ ڕوودانى لە عومرەشدا.

ئەم كارە گەر بە دڵنيايى؛ نەزان بوون بەسەر حەرامبوونيدا؛ ئەوا عوزرە و پاساوە و هيچ كاريگەرى لەسەر حەج و عومرەكەيان نابێت، خواى پەروەردگار دەفەرمويّت: ﴿رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذۡنَآ إِن نَّسِينَآ أَوۡ أَخۡطَأۡنَاۚ﴾ [البَقَرَة : ٢٨٦]. وە دەفەرمويّت: ﴿وَلَيۡسَ عَلَيۡكُمۡ جُنَاحٞ فِيمَآ أَخۡطَأۡتُم بِهِۦ وَلَٰكِن مَّا تَعَمَّدَتۡ قُلُوبُكُمۡۚ وَكَانَ ٱللَّهُ غَفُورٗا رَّحِيمًا ٥﴾ [الأَحۡزَاب : ٥].

بەڵام ئەگەر زانا بوون بەسەر حەرامبوونیدا، بەڵام نەزان بوون بەسەر ئەو هەموو ئەنجامی سەرپێچییەدا کە بەسەریاندا دێت لەلایەن شەرعەوە؛ ئایا دەبێتە پاساو؟ وەڵام: نەخێر نابێتە پاساو و ئەو حوکمانە بەسەریاندا جێبەجێ دەکرێت.

س٩٦/ چوونە لای خێزانی لە مەراسیمی عومرەکردندا (١).

ج/ بە لەبەرکردنی ئیحرام هیچ شتێکی لەسەر حەرام نابێت، تاوەکوو نیەت نەهێنێت، وە ئەگەر نیەتی هێنا، بە دڵ و بە دەمیش (تلبية)ی کرد؛ ئەوا دەچێتە ناو مەراسیمی عومرەوە، ئەگەر لە پاش ئەم حاڵەتە چووە لای خێزانی بە تەواوی ئەوا ئیحرامەکەی بەتاڵ دەبێتەوە، وە گەر تەواف و سەعی سەفا و مەروەی ئەنجامدابوو، بەڵام هێشتا سەری نەتاشیبوو، یان کورتی نەکردبووەوە، چووە لای خێزانی، ئەوا لە هەردوو حاڵەتەکەدا ئیحرام و عومرەکەی بەتاڵ دەبێتەوە و دەبێت حەیوانێك لە مەککەدا سەر ببڕێت و بیدات بە هەژاران و بچێت بۆ نزیکترین میقات وەکوو (تنعيم)، گەر لەناو مەککەدا بوو لەوێوە و سەرلەنوێ خۆیی و خێزانی ئیحرام ببەستنەوە، وە عومرەکە سەرلەنوێ بکەنەوە، ئەم حوکمە هەردووکیان (ژن و پیاو) دەگرێتەوە.

---

(١) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٥٩٥، ٦٦٩ (٢٢/ ١١٧، ١٦٩).

سەرتاشین و کورتکردنەوە

س ٩٧ / حاجییەك هەندێك لە قژی کورت کردووەتەوە بە نەزانین و پاشان بەرگی ئیحرامی لابردووە و جلەکانی خۆی لەبەر کردووە؟⁽١⁾.

ج / ئەو حاجییەی بە نەزانین هەندێ لە قژی کورت کردووەتەوە و جلی خۆی لەبەرکردووە، هیچی لەسەر نییە، لەبەرئەوەی نەزان بووە، بەڵام ئەوەی کە لەسەری ماوە کورتکردنەوەی پاشماوەی و تەواوی سەریەتی.

س ٩٨ / کەسێك کە (أصلع) بێت و هیچ موویەك بەسەریەوە نەڕوێت، چی بکات لەکاتی سەرتاشیندا، ئایا مووس بەسەریدا بهێنێت؟⁽٢⁾.

ج / هیچی لەسەر نییە و پێویست بەوە ناکات مووس بێنێت بەسەریدا، گەرچی ڕایەکی لەسەرە، بەڵام ئەو ڕایە ڕاست نییە، وەکوو ئەو ڕایە وایە کە دەڵێن دەبێت (لاڵ) لە نوێژدا دەم و لێوی

---

(١) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٥٩٧ (٢٢/ ١١٩).

(٢) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ١١٩٢ (٢٣/ ١٥٩).

بجوولێنێت.

س ٩٩ / قژ کورتکردنەوەی ئافرەت؟ (١).

ج / ئەگەر پەلکەی هەبوو ئەوا لە پەلکەکانی کورتی دەکاتەوە، گەر پەلکەی نەبوو ئەوا لە هەموو لایەکی قژی ڕاست و چەپ و پشتەوە بە ڕێژەی سەرە نینۆکێك دەبڕێت.

س ١٠٠ / کەسێك سەری بتاشێت بۆ عومرە، کاتی حەج بۆ سەرتاشین چی بکات؟ (٢).

ج / بەسیەتی کە مووس بەسەریدا بهێنێت، لەبەرئەوەی موو کەمێك هەر دەڕوێت.

س ١٠١ / هەڵەکانی سەرتاشین یان کورتکردنەوە؟ (٣).

ج / یەکەم: خەڵکانێك لایەك لە سەریان دەتاشن بە مووس بۆ عومرەیەك و لایەکەی تریشی بۆ عومرەیەکی تر.

---

(١) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ١٠٢٩ (٢٢/ ٤٨٢).

(٢) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٩٩٨، ١١٩١ (٢٣/ ١٥٨)، (٢٢/ ٤٦٤).

(٣) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٩٨٥ (٢٢/ ٤٥٤).

دووەم: خەڵكانێك چەند تەڵە موويەك دەبڕن لە لايەكى سەريان، يا چەند شوێنێك، ئەوە پێچەوانەى ئايەتەكەيە كە خواى گەورە ﷻ دەفەرمويێت: ﴿مُحَلِّقِينَ رُءُوسَكُمۡ وَمُقَصِّرِينَ﴾ [الفَتْح : ٢٧]. بە (كۆ و هەموو) ناوى سەرى بردووە.

سێيەم: گەر سەرتاشى دەستنەكەوت، ئيحرام لادەبات و جل و بەرگى خۆى لەبەردەكات بەبێ كورتكردنەوە يا تاشينى سەر، لە كاتێكدا پێويستە بە ئيحرامەوە بمێنێتەوە تا سەرى كورت دەكاتەوە يا دەيتاشێ، وە گەر زانى بەو كارە هەڵەيە؛ دەبێت جل و بەرگەكەى لاببات و ئيحرام بپۆشێت، تاوەكوو قژى كورت دەكاتەوە يا دەيتاشێت.

س ١٠٢ / كەسێك حەجى (التمتع) دەكات و لە عومرەكەيدا قژى كورت ناكاتەوە و نايتاشێت، پاشان حەجەكەشى دەكات، چى لەسەرە(١).

ج / كورتكردنەوە يەكێكە لە واجبەكانى عومرە، وە بە نەكردنى واجبێك لاى زانايان دەبێت حەيوانێك سەرببڕێت لە مەككەدا و

---

(١) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٩٩٥ (٢٢/ ٤٦٣).

بیدات بە هەژاران، وە گەر لە دەرەوەی مەککە بێت دەبێت یەکێك ڕاسپێرێت کە حەیوانێکی بۆ سەرببڕێت لە مەککەدا.

س ١٠٣ / کەسێك سەرتاشینی عومرەکەی لە وڵاتی خۆی دەکات؟(١).

ج / گەر دوای عومرەکەی ڕاستەوخۆ گەڕایەوە بۆ وڵاتەکەی، دەبێت کاتێك زانی جل و بەرگی لاببات و ئیحرام بپۆشێت، پاشان سەری کورت بکاتەوە یان بیتاشێت (ئەگەر لەبیری چوو یان نەیزانیبێت)، وە گەر ڕێگرییەکانی ئیحرامیشی ئەنجام دابێت هیچی لەسەر نییە، وە گەر ئافرەت بێت ئەوا هەر بەرگی خۆیەتی و بەس قژی دەبڕێت، ئەگەر ماوەی زۆر نەکەوتە نێوانیان، وە گەر نا فیدیە دەدات.

س١٠٤ / پیاوێك عومرە دەکات و لەبیری دەچێت سەر بتاشێت و لە مەککە دەردەچێت و لە ڕێگادا بیری دەکەوێتەوە، جلەکانی دادەکەنێت و سەری دەتاشێت؟ (٢).

ج/ داوام وایە هیچی لەسەر نەبێت.

---

(١) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٩٩٧، ١٠٠١ (٢٢/ ٤٦٤، ٤٦٧).

(٢) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ١٠٠٣ (٢٢/ ٤٦٨).

س ١٠٥ / خۆم و خێزانەکەم چووین بۆ عومرە و سەرم نەتاشی و قژی کورت نەکردەوە، بە گومانی ئەوەی سەرتاشین تایبەتە بە حەج، بەسەر ئەمەدا ماوەیەك تێپەڕی، ئایا چیمان لەسەرە؟ (١).

ج / هەریەك لە ئێوە دەبێت حەیوانێکی بۆ سەربڕدرێت لە مەککەدا و بدرێت بە هەژاران.

س ١٠٦ / کەسێك سەری لەدوای عومرەکردن ناتاشێت، لە مەککەدا بیری دەکەوێتەوە، پاشان سەفەر دەکات بۆ وڵاتەکەی، حوکمی عومرەکەی چییە؟ (٢).

ج / عومرەکەی دروستە، بەڵام سەرتاشین یان کورتکردنەوەی لەسەر ماوە، هەندێك لە زانایان دەڵێن جلەکانی دادەکەنێت و ئیحرام لەبەر دەکات و پاشان سەری دەتاشێت یان کورتی دەکاتەوە، وە هەندێکیان دەڵێن بە دەرچوونی لە مەککە واجبە لەسەری کە حەیوانێك سەربڕێت لە مەککەدا و بیدات بە هەژاران، منیش ئەم ڕایەی کۆتایی بە باش دەزانم، حەیوانێك سەربڕێت لە مەککەدا و

---

(١) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ١٠٠٦ (٢٢/ ٤٦٩).

(٢) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ١٠٠٩ (٢٢/ ٤٧٠).

بیدات بە هەژاران.

س ١٠٧ / ئافرەتێك لەگەڵ منداڵێكی بچووكیدا عومرە دەكات، بەڵام قژی منداڵەكەی كورت ناكاتەوە، حوكمی چییە؟ (١).

ج / ئەوەی بۆم دەردەكەوێت ئەوەیە كە هیچ یاسایەكی حەج نایگرێتەوە، لەبەرئەوەی (مكلف) نییە، پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێت: «رُفِعَ الْقَلَمُ عَنْ ثَلَاثَةٍ: ... وَعَنِ الصَّغِيرِ حَتَّى يَحْتَلِمَ ...»(٢)، واتە: قەڵەم هەڵگیراوە لەسەر سێ كەس: ... لەسەر منداڵ تاوەكوو باڵغ دەبێت، گەر حەرامێكی ئیحرامی كرد، یا واجبێكی نەكرد؛ هیچی لەسەر نییە، وە گەر ئیحرامیش لابات و عومرەكەی نەكات.

لەدوای عومرەكردن گەڕانەوە بۆ میقات حەجی تەنیا (الافراد) دەكرێت

س ١٠٨ / پیاوێك لە ئەفریقاوە هاتووە و عومرەی كردووە لە مانگەكانی حەجدا، پاشان دەگەڕێتەوە بۆ مەدینە، ئایا بە حەجی

---

(١) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ١٠١٢ (٢٢/ ٤٧٢).

(٢) رواه أبو داود (٤٣٩٨)، والترمذي (١٤٢٣)، وأحمد في "المسند" (٣٤٧٣٨)، والدارمي في "سننه" (٢٣٤٢)، وغيرهم، وصححه الألباني في "المشكاة" (٣٢٨٧).

(متمتع) دادەنرێت؟ (١).

ج / ... (والصحيح) ڕای دروست ئەوەیە کە بە حەجی (مفرد) دانانرێت، بەڵکوو هەر (متمتع)ە، لەبەرئەوەی ئەو سەفەرەی کە لە (تمتع) پێی دەردەچێت ئەو سەفەرەیە کە دەگەڕێتەوە بۆ وڵاتی خۆی، لەبەرئەوەی سەفەر لە مەککەوە بۆ مەدینە، وە لە مەدینەوە بۆ مەککە بە سەفەرێك دادەنرێت، گەر لە مەدینەوە بە عومرەی تازە یا حەج ئیحرامی بەست؛ هەر لە (تمتع) دەرناچێت و واجبە حەیوان سەر ببڕێت بۆ حەجی (تمتع)ەکەی.

سەربڕینی ئاژەڵ

س ١٠٩ / ئایا دروستە سەربڕینی ئاژەڵ بۆ حەجی (التمتع، القران) لە دەرەوەی حەرەم؟ (٢).

ج / واجبە سەربڕینی ئاژەڵ لە مەراسیمی حەجدا (تمتع وقران وفدية) لە سنووری حەرەمدا بێت، خوای پەروەردگار دەفەرمووێت: ﴿ثُمَّ مَحِلُّهَآ إِلَى ٱلۡبَيۡتِ ٱلۡعَتِيقِ ٣٣﴾ [الحج:٣٣]. هەرکەسێك لەدەرەوەی

---

(١) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٥٦٣ (٢٢/ ٨٣).

(٢) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٧٣٨ (٢٢/ ٢٢٦).

حەرەم سەری ببڕێت؛ دەبێت سەرلەنوێ سەری ببڕێتەوە لە سنووری حەرەمدا.

س ١١٠ / ئەگەر حاجی سەربڕینی حەیوان (فدیە)ی بیرچوو، چی بکات؟ (١).

ج / دەبێت لە حەرەمدا سەری ببڕێت، یان وەکیلێك بگرێت بۆی سەربڕێت لە مەککەدا، نابێت لە دەرەوەی حەرەم سەری ببڕێت.

س ١١١ / ئەگەر لەسەر نەکردنی واجبێك نەیبوو حەیوان سەر ببڕێت، چی بکات؟ (٢).

ج / واجبە لەسەر نەکردنی واجبێك یان کردنی حەرام و ڕێگرییەکی ئیحرام حەیوانێك سەر ببڕێت، لە سنووری حەرەمی مەککەدا، لە شوێنی تر دروست نییە، وە ئەگەر توانای نەبوو ئەو حەیوانی (فدیة)یە سەربڕێت؛ ئەوا هیچی لەسەر نییە و دروست نییە قیاس بکرێتە سەر قوربانی حاجی حەجی (التمتع والقران)، لەبەر جیاوازی زۆر لە نێوانیاندا، ئەوەیان (فدیة) پڕبوونەوەی ناتەواوی

---

(١) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٧٣٦ (٢٢/ ٢٢٥).

(٢) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٧٣٣ (٢٢/ ٢٢٣).

حەجە و ئەمەیان قوربانی و شوکرانەی خوایە.

باشترین جۆرەکانی حەج

س ١١٢/ باشترین جۆرەکانی حەج کامیانە؟ (١).

ج/ باشترین جۆرەکانی حەج (التمتع)ە، ئەوەیە کە حاجی لەپێشدا عومرە دەکات و پاشان ئیحرام بۆ حەج دەبەستێت، بەڵگەمان پێغەمبەری خوایە ﷺ کە فەرمانی بە هاوەڵانی دا بەو شێوەیە و فەرمووی: «لَوِ اسْتَقْبَلْتُ مِنْ أَمْرِي مَا اسْتَدْبَرْتُ مَا أَهْدَيْتُ، وَلَوْلاَ أَنَّ مَعِي الهَدْيَ لَأَحْلَلْتُ»(٢).

واتە: ئەگەر ئەم کارەم بهاتایەتە ڕێ (واتە لەبیرم بوایە تمتع)، پشتم تێنەدەکرد و حەیوانم لە مەدینەوە نەدەهێنا بۆ قوربانی و عومرەم دەکرد لەگەڵتان، کەواتە لەبەر هێنانی حەیوان بۆ قوربانی نەیتوانی بیکات بە (تمتع)، لەبەرئەوە ئەوەی حەیوانی پێبێت دەبێت بە (قران) بیکات.

---

(١) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٥٠٩ (٢٢/ ٤٣)، و (٢٤/ ٢٦٥).

(٢) رواه البخاري (١٦٥١)، ومسلم (١٢١١).

وشەی حەرەم

س ١١٣/ ئايا وشەی حەرەم بەكار دەهێنرێت بۆ (قُدسْ)؟ (١).

ج / (المسجد الأقصى، قدس) پێی ناوترێت حەرەمی سێیەم، لەبەرئەوەی سنووری حەرەمی نییە، سنووری حەرەم بۆ مەككە و مەدینە هەیە بە گوێرەی دەقەكان.

شوێنگرتن بۆ كاتی نوێژ

س ١١٤ / حوكمی شوێنگرتن لە حەرەمی مەككەدا بۆ نوێژكردن؟(٢).

ج / ئەوەی هەندێك لە خەڵكی دەیكەن، شوێن دەگرن دەڕۆن بۆ ماڵەوە یان بۆ نان خواردن یان كڕین و فرۆشتن؛ ئەو كارە حەرامە و دروست نییە.

---

(١) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٧٥٦ (٢٢/ ٢٣٩).

(٢) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ١٥٥٥ (٢٤/ ٤١).

تاوان لە مەککەدا چەندەها قاتە

س ١١٥ / ئایا تاوانیش لە مەککەدا چەندەها قاتە؟ (١).

ج / تاوان لە مەککەدا لەڕووی چۆنێتییەوەیە، نەك چەندێتی، بەو مانایەی سزای توند و سەختی بۆ هەیە، لەبەرئەوەی خوای گەورە ﷻ دەفەرموێت: ﴿مَن جَآءَ بِٱلۡحَسَنَةِ فَلَهُۥ عَشۡرُ أَمۡثَالِهَاۖ وَمَن جَآءَ بِٱلسَّيِّئَةِ فَلَا يُجۡزَىٰٓ إِلَّا مِثۡلَهَا وَهُمۡ لَا يُظۡلَمُونَ ١٦٠﴾ [الأنعام: ١٦٠].

واتە: هەرکەسێك چاکەیەك بکات بە دە هێندەیە، وە ئەوەی خراپەیەك بکات بە هاوشێوەی خۆیەتی.

وە دەفەرموێت: ﴿وَمَن يُرِدۡ فِيهِ بِإِلۡحَادِۭ بِظُلۡمٖ نُّذِقۡهُ مِنۡ عَذَابٍ أَلِيمٖ ٢٥﴾ [الحج: ٢٥].

واتە: سزا لە مەککەدا توندترە تا لە دەرەوەی مەککە، ئەمە ئاگادارکردنەوەیەکی توندە لەسەر تاوان لە مەککەدا.

---

(١) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" (٢٠/١٦٩).

حوكمی جگەرە خواردن لە ئیحرامدا

س ١١٦ / حوكمی جگەرە خواردن لەكاتی ئیحرام پۆشینی عومرەدا بەر (فسوق) دەكەوێت، كە خوای گەورە ڕێگری لێ كردووە و دەفەرموێت: ﴿فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي ٱلْحَجِّ﴾ [البَقَرَة : ١٩٧]؟ (١).

ج / بەڵێ بەر ئەو تاوانانە دەكەوێت كە پێی دەوترێت (فسوق) و فەرمانەكەی خوای جێبەجێ نەكردووە، وە هەروەها كەسێك گیرۆدەی كەسانێك بوو لەو ڕێگەیەدا كە باس و غەیبەتی خەڵكیان دەكرد؛ ئەوا دەبێت هاوڕێیەتییان نەكات، مەگەر بتوانێت ڕێگرییان لێبكات.

حەجكردن لە ماڵێك كە زەكاتی لێنەدراوە

س ١١٧ / حەجكردن لە پارە و ماڵێك كە زەكاتی لێنەدرابێت؟ (٢).

ج / حەجەكە دروستە، بەڵام شوێنی سەرسامییە كە زەكات نادات و حەج دەكات، وە لەوە زیاتر كەسێك نوێژ ناكات و حەج دەكات، ئەوەی نوێژ نەكات دەڵێم: دروست نییە و نابێت بێتە ناو مەككەوە و

---

(١) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ١٦٠٧ (٢٤/ ٧٤).

(٢) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٨٥ (٢١/ ٨٢).

حەج و خێر و هیچ کردەوەیەکی چاکی لێ وەرناگیرێت.

دواخستنی حەج بۆ دوای ژنهێنان

س١١٨/ ئایا دروستە حەج دوابخەیت بۆ دوای ژنهێنان؟ (١).

ج/ لە مەرجەکانی حەج ژنهێنان نییە، بەڵام گەر حەج بکات و پارەی پێ نەمێنێت بۆ ژنهێنانەکەی؛ لەم حاڵەتەدا دەبێت ژنهێنانەکەی پێشبخات، لەبەرئەوەی بۆ ئەم لە پێویستیاتێکی ژیانە، بەڵام حەج لەکاتی توانادارێدا دەبێت.

کاری حەملەداری و (إعلانات) بۆی

س١١٩/ ڕێنموونیتان بۆ حەملەداران؟ (٢).

ج/ حەملەدار ئەمینە و ڕێنموونیکاری حاجییانە، واجبە لەسەریان لە خوا بترسن لە ڕێنموونی حاجییاندا، لەبەرئەوەی خوای گەورە ﷻ ئەوانی کردووە بە سەرپەرشتیکاریان بۆ جێبەجێکردن و ئەنجامدانی حەج و عومرە، بە شێوەی شەرعی خۆی کە لە سوننەتدا هاتووە

---

(١) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ٧١ (٢١/ ٧٣).

(٢) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ١٦٢٠، ١٦٢١ (٢٤/ ٨٣).

بەگوێرەی توانا، وە ئەوەی کە لەسەریەتی جێبەجێی بکات، دەبینین هەندێك لەوان کەمتەرخەمن و زیان بە حەجی حاجییان دەگەیەنن، ئەوە ستەم و هەڵەیەکی گەورەیە و لێپرسراوە بەرامبەر خوا ﷻ، با لە خوا بترسێت و لێپرسینەوەی خۆی بکات لە دونیادا پێش ڕۆژی دوایی.

س ١٢٠ / حوکمی هەڵواسینی (ڕیکلام) بۆ حەج و عومرە لە مزگەوتەکاندا؟ (١).

ج / دروست نییە هەڵواسینی (ڕیکلام) بۆ حەج و عومرە لەناو مزگەوتەکاندا، لەبەرئەوەی زۆری ئەوانە مەبەستیان پێی بەدەستهێنانی پارە و ماڵە، ئەوە جۆرێکە لە بازرگانی، کە ڕێگری کراوە لە مزگەوتدا بکرێت، وە گەر لەسەر دەرگای دەرەوەی مزگەوت بێت باشترە.

* * *

---

(١) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" السؤال رقم ١٦٢٧ (٢٤/ ٩٠).

نــاوەڕۆك

بابەت **لاپەرە**

پێشەکی ٥
لە کاتی پۆشینی ئیحرامدا ٩
وشەی دووراو (المخيط) ١٤
بۆنی خۆش (عطر) بەکارهێنانی لە ئیحرامدا ٢٢
نینۆککردن لە ئیحرامدا ٢٥
سەر داپۆشین و قاچ داپۆشین لە ئیحرامدا ٢٧
لەپێکردنی گۆرەوی ٢٩
مستیلە و ئاڵتوون لەبەرکردن لە ئیحرامدا ٣٠
تەوافی کەعبە و (حجر الأسود والركن اليماني) ٣٠
دەستنوێژ بۆ تەواف ٣٩
بینینی کەعبە لەکاتی تەوافدا ٤٠

چوونە ناو مزگەوتی حەرەمی مەککەوە ٤٠

تێپەڕبوون بە بەردەم نوێژخوێندا لە حەرەم ٤٢

سەعی نێوان سەفا و مەروە ٤٤

نوێژ لە مزگەوتەکانی چواردەوری حەرەمدا ٤٩

نوێژی سوننەت لە حەرەمدا ٥٠

نوێژی سوننەت بۆ (مسافر) و قورئانخوێندن و تەراویح و ڕۆژوو لە حەرەمدا ٥٢

ئایا دەتوانرێت زیاد لە (١١) ڕکات نوێژی تەراویح بکرێت ؟ ٥٥

(اعتكاف) لە حەرەمدا ٥٧

عومرەکردن لە ڕەمەزاندا ٦٠

عومرەکردن لە مانگی ڕەجەبدا ٦٣

سەفەرکردن بە تەیارە و ئیحرام پۆشین ٦٣

حوکمە شەرعییەکانی پەیوەست بە ئافرەتان لە مەراسیمی عومرەدا . . ٦٦

نزیکبوونەوە لە خێزان لەپاش ئیحرام پۆشین ٧٠

سەرتاشین و کورتکردنەوە ٧٥
لەدوای عومرەکردن، گەڕانەوە بۆ میقات حەجی تەنیا (الافراد) دەکرێت . . ٨٠
سەربڕینی ئاژەڵ ٨١
باشترین جۆرەکانی حەج ٨٣
وشەی حەرەم ٨٤
شوێنگرتن بۆ کاتی نوێژ ٨٤
تاوان لە مەککەدا چەندەها قاتە ٨٥
حوکمی جگەرە خواردن لە ئیحرامدا ٨٦
حەج کردن لە ماڵێك کە زەکاتی لێ نەدراوە ٨٦
دواخستنی حەج بۆ دوای ژنهێنان ٨٧
کاری حەملەداری و (اعلانات) بۆی ٨٧
ناوەڕۆك ٨٩

* * *